



VERNACULAR NAMES OF MAMMALS OF THE FAUNA OF UKRAINE IN A SYSTEM OF COMPETING LISTS, WITH ATTENTION TO GAME FAUNA

Igor Zagorodniuk 

Key words

zoonomics, vernacular names,
game fauna, mammals, Ukraine

doi

<http://doi.org/10.53452/TU3018>

Article info

submitted 09.09.2025

revised 18.12.2025

published 30.12.2025

Language

English, Ukrainian summary

Abstract

The article examines the specifics of the development of zoonomics in relation to game mammals known in the fauna of Ukraine, as well as the complexity of implementing specific Ukrainian words and the current principles of taxonym unification. The reason for preparing this work was the administrative influence on the application of certain naming systems with the imposition of outdated schemes that are not widely used, but are a tool of administrative pressure on the use of other naming systems, in particular those adopted by the Ukrainian Theriological Society of NAS of Ukraine. The ways of forming the system of Ukrainian zoonyms in relation to taxa of genus and species ranks are briefly described, with comments on the names of families and orders. The main features and differences of the latest fauna reviews from 2005 to 2020 are presented, with references to the main scientific works in which such naming systems are justified. A detailed analysis of the list of mammal species known in the fauna of Ukraine, which is recommended by the Presidium of the NAS of Ukraine as the only valid list for use in the practice of maintaining hunting documents and designating any species in any official documents (list on the website izan.kiev.ua), is provided. The many systematic errors in the representation of the modern taxonomy of mammals in this scheme, defined as the only correct one, as well as gross errors in the citation of scientific names, are shown. The errors reach up to 19% of the taxonomic list at the genus and species levels. Numerous errors, inconveniences and inconsistencies in the use of Ukrainian names of taxa, including genus and species ranks, are analysed in detail. It is shown that a significant proportion of the names copy Russian names, which are given there in a separate mandatory column. The shortcomings of the old schemes are examined in detail, continuing the discussion on the system of Ukrainian names for game species adopted in documents related to the management of hunting grounds, including the Law of Ukraine ‘On game management and hunting’. A list of game mammal species is provided, including current scientific names, names adopted in textbooks recommended by the Ministry of Education and Science for the training of game experts, names recommended by the Ukrainian Theriological Society, and names used in documents related to game management.

Affiliations

National Museum of Natural
History, NAS of Ukraine (Kyiv,
Ukraine)

Correspondence

Igor Zagorodniuk; National Mu-
seum of Natural History, NAS of
Ukraine; 15 Bohdan Khmelnytsky
Street, Kyiv, 01054 Ukraine;
Email: zoozag@ukr.net
orcid: 0000-0002-0523-133X

Cite as

Zagorodniuk, I. 2025. Vernacular names of mammals of the fauna of Ukraine in a system of competing lists, with attention to game fauna. *Theriologia Ukrainica*, **30**: 173–196. [In Ukrainian, with English summary]

Вернакулярні назви звірів зі складу фауни України у системі конкуруючих списків, з увагою до мисливської фауни

Ігор Загороднюк

Резюме. Розглянуто особливості розвитку зооніміки стосовно мисливських звірів, відомих у складі теріофауни України, та складності впровадження питомо українських слів і актуальних засад уніфікації таксонів. Приводом для підготовки праці стали адміністративні впливи на застосування тих чи інших систем назв з навіязуванням застарілих схем, які не користуються увагою, проте є інструментом адміністративних тисків на вжиток інших систем назв, зокрема прийнятих Українським теріологічним товариством НАН України. Стисло охарактеризовано шляхи формування системи українських зооназв стосовно таксонів родового й видового рангів, з невеликими коментарями й щодо назв родин і рядів. Наведено основні особливості й відмінності останніх оглядів фауни 2005–2020 років, з зазначенням основних наукових праць, в яких обґрунтовуються такі системи назв. Проведено детальний аналіз списку видів ссавців, відомих у фауні України, який рекомендується Президією НАНУ як єдиний валідний для використання у практиці документування у мисливствознавстві та позначення будь-яких видів у будь-яких офіційних документах (список вебсайту izan.kiev.ua). Показано численні системні помилки у відображенні сучасної таксономії ссавців у схемі, що визначена як єдино правильна, а також грубі помилки у наведенні наукових назв. Загальна частка помилок сягає 19 % таксономічного складу списку на рівні родів і видів. Детально проаналізовано численні помилки, незручності й недолугості у використанні українських назв таксонів, зокрема й родового та видового рангів. Показано, що значна частка назв копіює російські назви, які наведено там само окремим обов'язковим стовпчиком. Детально розглянуто недоліки старих схем, чим продовжено дискусії щодо системи українських назв мисливських видів тварин, прийнятої в документах, пов'язаних з управлінням мисливськими господарствами, зокрема й у Законі України «Про мисливське господарство і полювання». Наведено список видів мисливських звірів, що включає актуальні наукові назви, назви, прийняті у рекомендованих МОН підручниках для підготовки мисливствознавців, назви, рекомендовані Українським теріологічним товариством, і назви, вжиті у документах, пов'язаних з управлінням мисливським господарством.

Ключові слова: зооніміка, вернакулярні назви, мисливська фауна, ссавці, Україна.

Передмова

Пам'яті колег, спільно з якими творилися зоонімічні історії, але яких вже немає з нами, — Юрія Некрутенка, Олександра Кондратенка, Івана Делегана, Анатолія Щербухи, Євгена Писання.

Ознакою розвитку спеціального знання є формування специфічного понятійного апарату, включно з назвами таксонів. Наукова термінологія й номенклатура розвиваються неперервно, і в цьому розвитку завжди має місце діалектичне поєднання двох процесів — формування нових позначень для об'єктів, процесів або явищ, які стають самостійними об'єктами уваги, їх відокремлення від інших подібних, у тому числі й шляхом формування власних неасоціативних назв, та збереження традицій, які є основою тяглості наукової мови і, отже, стабільності системи позначень об'єктів спеціальної уваги. Особливо яскраво це проявляється у стосунку до біотичного різноманіття і надто таксонів групи «вид» [Zagorodniuk 2020c].

Серед них одними з дискусійних є вернакулярні назви тварин, система яких не так жорстко регульована, як система власне наукових назв, правила добору яких чітко регульовані Міжнародним кодексом зоологічної номенклатури [ICZN... 2003]. Для подолання численних неоднозначностей подібні до МКЗН традиції закладено і в українській номенклатурі [Markovych & Tatarko 1983; Zagorodniuk & Kharchuk 2017; Zagorodniuk 2023a]¹, завдяки чому система позначень таксонів (тобто таксонів) є стабілізованою, і її прийнято у виданнях Українського теріологічного товариства [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

¹ Всі подальші приклади стосуються ссавців, назвам яких і присвячено цю статтю.

На сьогодні для опису таксономічного різноманіття ссавців, представлених у фауні України та суміжних країн, створено доволі струнку систему уніфікованих українських назв, які стосуються всіх таксономічних рангів, включно з рядами і родинами для світової фауни [Zagorodniuk 2008; Kharchuk & Zagorodniuk 2019], родинами і родами для європейської фауни [Zagorodniuk & Kharchuk 2011], родами і видами для фауни України [Zagorodniuk 2007a; Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

Розроблена в Українському теріологічному товаристві (далі УТТ), у т.ч. за участі автора, система таксонімів є стабілізованою [Zagorodniuk & Emelyanov 2012] і поширена на низку галузей, включно з енциклопедіями (Вікіпедія), навчальними посібниками [напр., Reshetylo 2013], довідковими виданнями. Проте час від часу виникають суперечки, пов'язані зі спробами повернення у вжиток старих радянських назв, по суті книжних, переважно калькованих з російської і часто уведених для заміщення питомих українських назв. Це особливо яскраво проявляється у стосунку до груп таксонів, які є загальновідомими і тому тут багато хто вважає себе експертами, і надто гарячими стають дискусії щодо номенклатури видів зі складу так званої «мисливської фауни» [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

Останнє стало приводом для підготовки й цього тексту, провокацією чого стали запити до НАН України від Всеукраїнської асоціації мисливців та користувачів мисливських угідь (далі «Асоціація») і подальші листи-відповіді від низки установ, зокрема й Національного науково-природничого музею НАН України (далі ННПМ), при якому діє й Українське теріологічне товариство. Історія розвинулася у червні 2025 р., коли чиновники з Президії НАН України без жодних пояснень відкинули доробки УТТ і надали перевагу застарілим спискам, жодним чином не обґрунтованим і не опублікованим. Власне, аналіз цієї ситуації і таких списків став однією з задач цього огляду, оскільки такі рішення мають виразний парасольковий ефект і реанімують давні хиби в розвитку української зооніміки, включно з засиллям російських наративів при наявності протилежних позицій наукового товариства.

Все це викликало невинуваті емоції щодо нерівності академічних інституцій та практики нав'язування схем таксономії та зооніміки на основі називничих практик інших країн, з відкиданням питомих українських назв і по суті загальних українських доробків. Через це автору довелося приділити увагу тим невиваженим спискам, які нав'язуються суспільству від імені академії всупереч фаховим публікаціям і практиці вжитку назв у доробках УТТ за останні 30 років. Ці роки позначені активною роботою товариства над створенням україномовного простору, у тому числі у трьох базових формах його діяльності — розвитку вебсайту (включно з форумом і сторінками у соцмережах), проведенні щорічних зібрань і підготовці періодичних видань. Ці три активності є не лише україномовними, але й майданчиками для проведення дискусій щодо україномовної номенклатури та засад опису біології ссавців, складу локальних фаун та моніторингу найбільш значимих груп. Тобто назви тварин і суміжні терміни існують не тільки у списках, а живуть і розвиваються.

1. Загальна частина

1.1. Вступні зауваги

Наукова термінологія є основою наукового мовлення і покликана забезпечити сталість розвитку знань. Система вернакулярних назв таксонів особливо важлива у прикладних галузях, зокрема й пов'язаних з вивченням теріофауни, включно з описами, моніторингом і охороною видів та угруповань, медико-біологічними дослідженнями, тваринництвом, мисливствознавством, діяльністю зоопарків та зооохисних організацій. Важливо це й для імплементації на національному рівні всіх міжнародних угод, що містять списки видів, серед яких — Бернська, Боннська та Вашингтонська конвенції, ратифіковані Україною.

Одними з постійних користувачів таксономічних назв є мисливствознавці, користувачі мисливських угідь й мисливці, «армія» яких в Україні становить не менше 800 тис. фізичних та юридичних осіб, тобто в сотні разів більша за «армію» дослідників. І не дивно, що питання термінології першими підняли ці колеги: в мисливському господарстві з радянських часів

сформувалася невинуватена система калькування назв тварин для різних документів і статистичної звітності (зокрема й «2тп-мисливство») з інших мов. Це детально описано й проаналізовано у статті «Мисливська теріофауна України: видовий склад і вернакулярні назви» [Zagorodniuk & Dykyu 2012] та адаптовано у офіційний список теріофауни України, прийнятий УТТ і опублікований у фаховому виданні [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

Проте згаданий перелік видів так і не був належним чином адаптований в офіційні документи управлінців і, понад те, не є єдиним, на який можна посилається. Тому Одним із очікуваних результатів змін став запит від Асоціації мисливців «Щодо сучасних офіційно затверджених українських назв тварин», скерований 06.05.2025 до НАН України. Звітні ННПМ (а через нього й УТТ) отримало доручення на підготовку фахової відповіді. Подібні доручення були розіслані ще до кількох установ, включно з Державним природознавчим музеєм та Інститутом зоології НАНУ. Звернення до музеїв було важливим і доречним, оскільки цей тип установ займається не тільки експозиціями й каталогами, але також і поширенням знань та консультативною допомогою для найрізноманітніших проєктів, як медійних, так і природоохоронних, і все це має бути орієнтовано особливо на місцеву біоту та осучаснено відповідно до нових таксономічних схем і включати незмінно українські назви таксонів.

Нарешті, через три місяці (11.09.2025) історія отримала розвиток: на адресу УТТ прийшов лист від Асоціації — з відповіддю НАНУ (по суті Відділення загальної біології, ВЗБ) щодо наукових і вернакулярних назв мисливських тварин. Дуже неприємно, але відповідь від музею і товариства, яку готував автор, академією повністю проігнорована. Понад те, усіяко оспівано роль Інституту зоології НАНУ в розробці наукової й української термінології й номенклатури стосовно ссавців. Мене це вразило, тому й сів писати цей текст. Фактично було показано, що думка інших установ — ніщо. Знаю, що, окрім нас, відповіді надавали Державний природознавчий музей і, ймовірно, Інститут екології Карпат. І знаю, що їхня позиція точно була близька до нашої, оскільки й розробки спільні, а щодо птахів — так вони є лідерами.

Але тут спрацювала невідома автору схема — значимість (офіційні відповіді) всіх інших установ, до яких було адресовано запит ВЗБ, було обнулено, і лише одна установа — ІЗАН — визнана компетентною. Чи зроблено це свідомо, чи просто взято за основу довідку з одної установи, яку нашвидкуруч перероблено на узагальнену довідку від НАНУ — не ясно, але, найімовірніше, правдою є перша версія. Та й відповідь НАНУ на тому й побудована — замість обговорення списків чи їхніх розходжень читаємо дифірамби Інституту зоології НАНУ (далі — ІЗАН) як провідній установі в галузі наукової термінології й номенклатури. Оскільки цим листом фактично перекреслено всі доробки товариства (і мої власні) за останні 25 років, було започатковано цю статтю з розбором ситуації і аналізом списку теріофауни ІЗАН, а також спробами усвідомити нерівнозначне ставлення керівництва НАНУ до різних установ. Ясно, що варто було би оцінити і списки птахів у складі «мисливської» фауни, але цим мають зайнятися відповідні фахівці-орнітологи, яких достатньо.

Оскільки відповіді на нашу довідку, сформовану на запит ВЗБ, не було отримано, а відповідь на запит мисливствознавців готувалася довгих три місяці, можна припустити, що відповідь довго узгоджувалася і не є формальною, а виражає позицію НАНУ щодо формальності запитів, неважливості фахових публікацій, неприйняття доробків наукових товариств, і по суті появу наукової кастовості, яка виражається в явно неоднаковому ставленні до доробків різних установ. Фактично одним листом чиновників перекреслено багаторічну роботу наукового товариства, що має отримати відповідні коментарі.

У цій першій частині розглянемо почергово:

- 1) документи, які спонукали автора до написання цього тексту, у т.ч. запит Асоціації, що став основою нової історії, відповідь УТТ (= ННПМ) до НАНУ та відповідь останньої на згаданий запит; 2) стислу історію і статуси номенклатурних комісій, включно з давніми і сучасними, створеними в кількох різних установах; 3) таксономію і наукові назви; 4) статуси українських назв тварин як реєстрових (титових) в офіційних переліках фауни, а також вживання терміну «вернакулярна назва».

1.2. Листування чиновників і науковців

Очевидно, що історія з «мисливськими» видами — лише лакмус, привід проаналізувати тему альтернативних списків. Всього було шість документів, включно з запитом до НАНУ, дорученням НАНУ до своїх інституцій, відповідями чотирьох інституцій і відповіддю НАНУ на первинний запит. Тут стисло розглянуто три документи — запит, відповідь ННПМ (однієї з 4 інституцій, по суті УТТ) та відповідь на запит. Зміст листів наведено з купюрами.

Ці документи за інших обставин були б незначимою подією, але вони висвітлювали системну кризу з хронічною неувагою академії до розвитку української зооніміки, вкрай необхідної для науково-прикладних проєктів, серед яких — червоні списки, переліки карантинних і чужорідних видів, додатки до міжнародних угод, задачі просвіти й поширення природничих знань. Всі такі задачі найповнішою мірою виконуються природничими музеями, зокрема й ННПМ, проте саме роль таких музеїв (і підготовлені ними документи) була знівельована в позиції Президії НАНУ у відповіді на запит громадської спільки.

1. Запит Асоціації мисливців за підписом її президента — важливий документ, враховуючи проблеми у частині звільнення від старих помилок і застарілих назв мисливських звірів, так і потреби стабілізації осучаснених списків, включно з подоланням суперечливих ситуацій, викладених раніше [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

Запит Асоціації до НАНУ (06.05.2025). [...] «Всеукраїнська асоціація мисливців та користувачів мисливських угідь», керуючись своїм Статутом, бере участь у підготовці змін до Закону України «Про мисливське господарство та полювання» [...]. Однією із змін, яких потребує зазначений Закон, є впорядкування назв мисливських звірів та птахів. Аналіз цього питання показав, що існують декілька списків українських назв тварин, у т.ч. [...] затверджені Комісією із зоологічної термінології Інституту зоології НАН України (URL), а також списки видів, представлені на вебсайті ННПМ НАН України в розділі «Матеріали Комісії ННПМ з природничої термінології та номенклатури» (URL). [...] Просимо дати роз'яснення [...]: 1) чи існує офіційний Порядок затвердження українських назв звірів та птахів; 2) чи існують офіційно затверджені [...] українські назви тварин; 3) які сучасні назви звірів та птахів ми можемо правомірно пропонувати для внесення змін до Закону [...].

2. Відповідь ННПМ (спільно з УТТ) за підписом директора ННПМ (він ще голова УТТ) містить посилання на актуальні огляди, фахові публікації та вебресурси, а також з акцентуванням на тому, що УТТ і є товариством фахівців з вивчення ссавців, в якому українські назви використовують повсякденно у публікаціях та документах упродовж останніх 30 років, у т.ч. у фахових виданнях, серед яких і журнал *Theriologia Ukrainica* (видано 30 томів). Дуже подібну, близьку за змістом відповідь, як згодом стало відомо, надіслано до Президії НАНУ й від Державного природознавчого музею НАН України.

Відповідь ННПМ (17.06.2025) [...] У ННПМ НАН України діє Комісія ННПМ з природничої термінології та номенклатури [...], якій доручено регулювати вжиток українських назв тварин, що пов'язано з поновленнями експозицій, підготовками каталогів, наявністю кількох фахових видань з україномовним контентом та регулярними зверненнями різних установ (видавці, просвітяни, масмедіа, краєзнавчі музеї тощо) щодо використання тих чи інших назв тварин. Матеріали Комісії і положення про Комісію викладені на офіційному сайті ННПМ (URL). Основною засадою є не стільки розробка списків назв, скільки відбір і рекомендація до вжитку тих чи інших вже існуючих списків, з абсолютним пріоритетом до списків, що є анотованими (не тільки переліками назв) і видані з відповідними обґрунтуваннями у фахових виданнях НАН України. Відповідно до Положення про цю комісію, викладеного тут URL, такими списками щодо груп тварин, які входять до переліку мисливських видів (ссавці і птахи), рекомендованими є переліки ссавців, видані належним чином і прийняті відповідними науковими товариствами, у Віснику ННПМ (список ссавців URL) і окремому виданні ДПМ НАН України (список птахів URL). Ці списки є загальноприйнятими у відповідних фахових виданнях НАН України, зокрема теріологічному журналі *Theriologia Ukrainica* (<http://doi.org/10.53452/TU>) та орнітологічному журналі *Branta* (<https://doi.org/10.15407/branta>). [...] «Мисливська» частина списку була кількаразово обговорена на конференціях Українського теріологічного товариства НАН України і опублікована 2012 року у фаховому виданні членами Ради товариства (URL) [...]. Загальний список викладено на вебсайті Українського теріологічного товариства НАН України [...] (URL). На тій самій вебсторінці викладено й інформацію про статус списку [...].

Тепер стисло щодо поставлених питань: 1) [...] порядок затвердження українських назв звірів та птахів визначається практикою діяльності і рішеннями відповідних наукових товариств, що підкріплено рішеннями рад цих товариств, редколегій відповідних фахових видань і рішеннями Вчених рад установ, при яких діють товариства і видаються відповідні фахові видання. Наведені два списки (ссавців і птахів) цілком відповідають цим критеріям; 2) [...] українські назви тварин, рекомендовані до вжитку в україномовних наукових публікаціях, довідковій літературі, різного роду документах, що практикують використання українських назв (як от списки чужорідних видів, видів під охороною, списків видів для зоопарків, мисливствознавців, рибінспекцій, станцій захисту рослин тощо) «офіційно затверджені» відповідно до п. 1; 3) [...] рекомендуємо вживати назви, прийняті у фаховій українськомовній науковій літературі, джерела яких наведено вище. [...].

3. Відповідь НАНУ (за підписом її віце-президента) за підсумками опрацювання позицій чотирьох академічних установ; це документ, який ігнорує відповідь ННПМ і по суті є рекламою діяльності колишньої номенклатурної комісії при ІЗАН. В документі невиправдано розлого пояснюються засади називництва і засади роботи комісії ІЗАН, проте немає жодного остаточного рішення щодо поставлених питань.

Відповідь НАНУ (11.09.2025). [...] Національна академія наук України розглянула ваш лист від 06.05.2025 [...] та повідомляє таке. [...] В усьому світі чинними є саме наукові латинські назви, і саме їх необхідно включати до будь-яких офіційних документів. Національні «вернакулярні» назви можуть мати численні синоніми [...]. Це зумовило певну нестабільність у наявних практичних рекомендаціях [...]. Списки [...], затверджені Комісією із зоологічної термінології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, [...] були затверджені як усталені, проте пізніше окремі дослідники опублікували низку альтернативних назв, що є цілком природним розвитком процесу. [...] Існування деяких неоднозначностей в українських назвах вимагає вирішення на рівні Національної академії наук України. [...] У відповідь на запитання повідомляємо також таке: 1. Порядок затвердження українських назв тварин (і зокрема, звірів і птахів) існує, і він включений до Положення про Комісію із зоологічної термінології при Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України [...]. 2. Наразі значна кількість оновлених, консенсусних переліків назв тварин перебуває на розгляді Комісії при ІЗ для наступного погодження Відділенням загальної біології НАН України та Комітетом наукової термінології при Президії НАН України. 3. До остаточного затвердження списків назв рекомендовано використовувати списки [...], розміщені на сайті Інституту зоології (URL) як такі, що мають пріоритет за часом публікації, але з обов'язковим зазначенням наукових латинських назв [...].

Докладніше рішення Президії НАНУ щодо таксонімів і комісій розглянуто в п. 4.1.

1.3. Статуси термінологічних комісій

Академічних комісій з питань зоологічної номенклатури при установах НАНУ на сьогодні існує принаймні три, про що було зазначено в листі ННПМ до НАНУ, проте проігноровано. Окрім ІЗАН, про що повідомляється у довідці НАНУ, існують також відповідні комісії при обох академічних природничих музеях — ДПМ і ННПМ. Ці комісії, як зазначено в положеннях про них, є відкритими для участі в їхній роботі для співробітників різних установ. Засади роботи музейних комісій викладено на вебсайтах цих установ. Прикладом є сторінка «Комісії ННПМ з природничої термінології та номенклатури» (що зазначено в листі ННПМ):

<https://museumkiev.org/public/checklists/komisija-ABC.html>

Для довідки: в ННПМ Положення про Комісію прийнято Вченою радою ННПМ у першому читанні 15.02.2021, поновлено і затверджено 03.05.2023. Прообразом цієї комісії стала відповідна робоча група ABC, що діяла у 2000–2011 рр. при УТТ (товариство існує при ННПМ) з задачами узгодження різних варіантів родових і видових назв ссавців і формування стабільних списків теріофауни з увагою до трьох рівнів узагальнень: видових і родових назв в обсязі фауни України, назв родів і родин в обсязі фауни Європи і родин та рядів в обсязі світової фауни. Підстави створення комісії при центральному природничому музеї очевидні, їх викладено в Положенні про Комісію, у тому числі у зв'язку з експозиційною і просвітницькою діяльністю ННПМ. Цю особливість не повинні перекривати задачі інших установ та організацій, включно з науково-дослідними інститутами, міністерствами та відомствами, громадськими об'єднаннями. І в цьому не повинні домінувати фольклористи чи філологи, оскільки далеко не всі вернакулярні назви є однозначними відповідниками наукових назв. Аналогічну термінологічну комісію при ДПМ створено 20.04.2023.

Про існування комісій при ДПМ та ННПМ і рекомендовані ними списки фауни йдеться у листах-відповідях на запит Президії НАНУ, проте цей факт був проігнорований, і в листі-відповіді НАНУ йдеться про лише комісію ІЗАН та її доробки.

Комісія при ІЗАН створена (поновлена) рішенням Вченої ради ІЗАН від 14.03.2023. Комісія мала передісторію, про що йдеться далі в довідці «Історія та зміст списків ІЗАН». Унікальність комісії в її значній теріологічній спрямованості: в її складі сім зоологів, з яких аж три (!) — теріологи, проте немає фахівців з багатьох інших груп, що зовсім не відображає ні структуру установи, ні структуру фауни, а тому засвідчує якісь неоголошені задачі комісії. Доробки цієї комісії стосовно теріофауни України, які Президія НАНУ вважає базовими, аналізуються далі, у вже згаданому п. «Історія та зміст списків ІЗАН».

Якщо вести мову про пріоритети, то найдавнішою є академічна комісія 1918–1920 років, доробки якої тривалий час залишалися основними для підготовки наукових текстів українською. Зразок рішень такої комісії стосовно назв ссавців наведено на рис. 1. Надалі було опубліковано зоологічний словник 1927 р. [Charlemagne 1927] та багатомовний зоологічний словник 1983 р. [Markevych & Tatarko 1983], які врешті стали лише видавничими пам'ятками через тотальне переведення наукової продукції на російську [Zagorodniuk & Parkhomenko 2018]. Цей процес тривав до середини 1990-х років, після чого почалися доволі болісні процеси повернення української мови до наукового вжитку [Nekrutenko 2003].

Показчик українських назв.	
«Назви схвалені Термінологічною Комісією Природничої Секції Українського Наукового Товариства»	
Стор.	Стор.
Бабак 24, 43	кертця звичайна . . . 11, 18, 38
байбак 24, 43	піденна 38
білка 24, 42	китовий 6
бобер 5, 12, 23, 43	кіт дикий 5, 22, 41
борсук 5, 20, 39	кішка дика 22, 41
Великий 5, 19, 39	козуля скальницька . . . 51
вопр 31, 50	комахоїл 8
вечеринка велика . . . 15, 35	котуваті 20
мала 15, 36	копитні 11
мала або Лейстер . 15, 36	крит звичайний . . . 11, 18, 38, 55
вивірка 24, 42	піденний 38
вивіркуваті 23, 24	куна лісова 5, 20, 39
видишка 23, 40	хатня 21, 39
видра 20, 40	куниця лісова 20, 39
викуля 12, 15, 38	хатня 21, 39
вож 5, 22, 41	кунуваті 19
вовчак 23, 25	Ласиця 22, 40
вовчок великий . . . 25, 44	ласичка 22, 40, 56
лісовий 25, 44	летючі миші 9, 10, 11
садовий 25, 44	лилик двобарвний . . 14, 36
водяний шур 26, 36	лис 22, 41
рухан 14, 48, 55	лисиця 22, 41
Горностай 21, 40, 56	ліскушка 25, 44, 55
гтруни 8, 10	лос 3, 32, 50
Дик 31, 50	лускорішок 25, 44
довгокрилець 14, 37	Миша польова 28, 47
мала 51	жовтогорла 46
Житник 25, 47	лісова 29, 46
Зайшоваті 10, 22, 31	маленька 20, 47, 55
Засць білий 31, 49	садова 29, 46
сірий 31, 49	стпова 29, 46
земляний засць 30, 49	хатня 8, 29, 46
маленький 30, 49	мишівка 28, 49
зіяське шеня 30, 48	мишуваті 8, 23, 25
Іжак звичайний 9, 10, 17, 38	мідишуваті 12
піденний 36, 37	мішця білозуба 19, 23, 37
Кажан гірський або піній . 14, 36	звичайна 20, 38
кажани 9	мала 19, 38
кажануваті 14	маленька 37

80	У. ШАРЛЕМАґЬ.	Стор.	Стор.
Непопирь малий 16, 35	рвсоніжка звичайна . . . 18, 38		
пухнатий 16, 35	Сарна звичайна 5, 31, 51		
середземноморський . 15, 35	сибірська 32, 51		
нічвид вусатий 17, 35	свиня дика 31, 50		
довговухий або Бехштейн . 16, 34	свистун 43		
коловодний або Добантон . 17, 35	спілець звичайний . . . 30, 48		
оторочений 16, 34	угорський 30, 48		
нічвид расокрилий . . . 17, 35	сплюшк 23, 30		
сірий або звичайний . 16, 34	собакуваті 20, 22		
ставковий 17, 35	савші 9		
норка 21, 39	стрибак трипалий . . . 29, 49		
норик земноводний . . . 26, 36	стрибакуваті 23, 29		
нориця звичайна 27, 47	строкатка степова . . . 26, 48		
лісова або руда 27, 47	Тхір звичайний 21, 39		
темна 27, 48	степовий 21, 40		
шуроголова 27, 48	Харсун 20, 38		
Олень 31, 50	хахуля 12, 18, 38		
Паристокопиті 9, 11	хизжаки 10, 19		
нашко 29, 45	хивраш західно-європейський . 24, 43		
перевішка 20, 40	красний 24, 43		
переліт 5, 20, 40	сірий 24, 43		
підонок великий 13, 34	хон'як звичайний 26, 47		
малий 14, 34	хон'ячок сірий 26, 47		
підокукуваті 13	хребетники 9		
повз звичайний 27, 47	Широкоух 14, 36		
лісовий або рудий . . . 27, 47	Шур звичайний 29, 45		
темний 27, 48	індійський або рудий . . 45		
шуроголовий 27, 48	египетський 45		
Рись 22, 42	чорний 29, 45		
росомаха 5, 40			

Рис. 1. Показчик українських назв звірів, ухвалених Термінологічною комісією Природничої секції УНТ [за: Charlemagne 1920: 79–80], яка у подальшому стала Другим УАН, згодом ВУАН, а нині є Відділенням загальної біології НАНУ (ВЗБ). Наразі ніхто не буде говорити про потребу дотримання пріоритетів, оскільки таксономія й номенклатура розвиваються, і деякі назви не тільки відкинуті або трансформовані, але й є такими, що відносяться до інших таксонів і мають бути замінені іншими назвами.

Fig. 1. Index of Ukrainian names of mammals, approved by the Terminological Commission of the Natural Sciences Section of the Ukrainian Scientific Society [after: Charlemagne 1920: 79–80], which later became the Second Department of the Ukrainian Academy of Sciences, later the All-Ukrainian Academy of Sciences, and now the Department of General Biology of the Presidium of the NAS of Ukraine (DGB). At present, nobody would speak about the need to adhere to priorities, since taxonomy and nomenclature are developing, and some names are not only rejected or transformed, but also recognised as belonging to other taxa or as those that replaced by other names.

Колеги, які виросли на підручниках і довідниках пізнього СРСР, не сприймали питома українські назви, що й породило суперечки і появу альтернативних реєстрових списків фауни, надто в описах різноманіття хребетних. Про ссавців годі було й говорити, надто про мисливську фауну, де кожний вважав себе експертом, включно з чиновниками, які в усі документи епохи незалежності протягали кальки з російських ресурсів. І списки мисливських звірів стала найбільш яскравим зібранням росіянізмів, суржику й недолугостей, годі говорити про засади уніфікації назв, як видових і родових, так і вищих таксонів. Через що й мали «польовок» і «повчків», а також вид «бобер» з роду «бобри» і родини «бобри» (огляд проблем представлено автором у ревізії родових назв 2001 р. [Zagorodniuk 2001a]).

Повертаючись до комісій та їхніх задач, варто бачити відмінності їхніх задач. Зокрема, комісії обох музейних установ (ДПМ та ННПМ) створені у зв'язку з тим, що музеї виконують задачу експонування об'єктів природи, поширення знань, підготовки довідників і каталогів, а також періодичних фахових видань українською мовою. Те саме можна сказати і про наукові товариства, зокрема й УТТ, де вся діяльність (семінари, вебсайти, збірники праць) ведеться українською мовою. Тому й потреби в українській зооніміці для цього очевидні, і саме тому при УТТ й діяла номенклатурна комісія, робота якої завершилася оглядом «Контрольний список теріофауни України» [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

Створення комісій суто дослідницьких установ може бути спрямовано на їхню участь у різного роду «хлібних» проектах. Серед останніх — різноманітні «червоні» списки, зокрема й міжнародні угоди (і додатки до них) в українських версіях. Проте варто одразу відзначити і не забувати надалі, що фахових (зокрема й опублікованих належним чином) доробків щодо українських назв видів, які не входять до складу фауни України, в таких установах фактично немає, а всі (чи абсолютна більшість) видань стосовно дальніх фаун готувалися незмінно на «общепонятном», прикладів чому легіон. Годі сказати, що й зоологічний словник О. Маркевича й К. Татарка [Markevych & Tatarko 1983] є не українським по суті, оскільки українські назви в ньому наведені лише як відповідники до російських і в поясненнях до них. Натомість, у музейній роботі це одна з ключових задач.

1.4. Про статус українських назв і поняття пріоритетів

Докладно тему різних статусних назв (вернакулярних, реєстрових, актових, титульних) розглянуто у праці автора 2023 р. [Zagorodniuk 2023a]. Вернакулярних назв може бути безліч, проте в наукових доробках важливими є лише ті з них, які можуть бути рекомендовані як реєстрові, проте не є суто науковими (про що далі), але є відповідниками наукових. Як зазначено у згаданій праці автора, тільки «коли вернакулярна назва є титульною, вона є відповідником наукової назви» (с. 46). В усіх інших випадках це різні статуси.

Про титульні (реєстрові) назви. Тему докладно розглянуто у згаданій статті [Zagorodniuk 2023a]. За авторським визначенням, «титульна назва — одна з поширених назв таксона, яку наводять як основну у спеціальній (науковій або довідковій) літературі, звичайно, без розгляду синонімії або зазначаючи тільки найпоширеніші синоніми. Зведення різноманітних титульних (актуальних) назв у єдині списки становлять сутність словників і довідників, а також контрольних списків біоти.» (с. 46). У передмові до МКЗН щодо назв, які є відповідниками наукових, але не є по суті такими і є вернакулярними [Nekrutenko 2003], говориться як про елементи «актової мови» (див. цитату нижче), тобто їх можна назвати «актовими назвами». Це повний відповідник титульних, або реєстрових назв. Тобто реєстрові — це ті назви, які вживаються у змістах наукових видань (заголовках розділів) і в списках фауни.

Нерідко титульними стають не вернакулярні (народні) назви, а переклади, «книжні назви», прикладами яких у мисливській фауні України є «козуля» (*Capreolus*), відома в народі як «сарна» або «дика коза», «єнот» як відповідник *Canis viverrinus* (див. далі) та значна кількість видових означень, явно перекладених із латини. Годі казати про таку книжку назву, як «водяна нориця» (англ. «water vole»), якою намагалися замінити вернакулярну назву «щур». Але вони також є реєстровими і приймаються без застережень.

Про поняття «вернакулярних» назв. Докладно авторське розуміння цього поняття викладено у статті «Особливості називництва хребетних тварин в українському науковому вжитку» [Zagorodniuk 2023a]. Стаття написана за матеріалами, що, були перед тим підготовлені для комісії ІЗАН (до якої на початку 2000-х входив і автор) і розіслані всім її членам, проте залишилися без коментарів, а тому й опубліковані самостійно як авторська позиція. Вернакулярні назви (від vernacular = простолюдний, побутовий) — це різноманіття позначень видів та інших таксонів або внутрішньовидових груп, які часом представлені значними синонімічними рядами (для прикладу див. огляд назв немишовидих гризунів: [Zagorodniuk 2009]).

І які з цих назв мають бути прийняті як титульні — пересічні люди не мають перейматися, оскільки побутові назви — це часто данина місцевим традиціям, які можуть суперечити поглядам фахівців (напр. «снот» як Canidae чи як Procyonidae). Таким мають займатися фахівці-фауністи і систематики і для такого й створюють термінологічні комісії та впорядковують словники. Про зручність вернакулярних назв на практиці немає сенсу повторюватися. Не вся латина є зручною, і не всі назви є іменниками II відміни чоловічого роду або I відміни жіночого [Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Zagorodniuk & Kharchuk 2017]. Як тест — спробуйте запропонувати мисливцю виговорити «*Nyctereutes procyonoides*» взамін «снот». Та й ні мисливцям, ні навіть мисливствознавцям така латина на практиці не потрібна.

Звісно, «народне слово у своєму незмінному вигляді не може вживатися як наукова назва. Найкращим способом утворення наукових назв із народних слів є їхня відповідна латинізація» [ICZN 2003: рек. 11A]. Проте у певних колах вернакулярними можуть бути не тільки титульні назви, але й сленгові. Серед прикладів останнього у практиці автора й моїх ближчих колег були такі номени, як «арвалка» (для *Microtus arvalis*), «собачка» або й «каніда» (для Canidae indet.), годі казати про такі специфічні соціуму з їхніми сленгами, як мисливці, де «косий», «хряк» чи «рогач» є нормальними локальними назвами мисливських звірів, для позначення яких зовсім не потрібні уточнення. Те саме можна сказати й про назви у аматорів. Звісно, в кожному середовищі є своя система знань, яка відповідає певним реєстрам видів (з уточненнями вікових і статевих груп), часом навіть з латиною.

Про «українські наукові назви». Попри всі бажання колег бачити українські назви в якості наукових, вся міжнародна практика свідчить, що науковими є виключно латинські або латинізовані реєстрові назви, усталені відповідно до засад придатності і пріоритету відповідно до положень Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури, перекладеного й українською [ICZN 1995]. Всі інші назви прийнято називати «common names», тобто «звичайними» або народними назвами. Це можуть бути будь-які назви будь-якою мовою, і при позначенні позиції «common names» вказують відповідну мову (напр., англ.). Звісно, в таких випадках мова не йде про будь-які синоніми (або й неологізми, чого є багато і у списках ІЗАН), а наводиться той їх варіант, який прийнято у якості реєстрової назви автором списку, науковим комітетом або товариством, що варто зазначати.

При всій повазі до колеги-орнітолога Г. Фесенка, який докладає надвисоких зусиль на сторінках фахових видань [Fesenko 2007, 2008, 2013, 2015, 2016] та у монографічних виданнях [Fesenko & Bokotey 2007; Fesenko 2018, 2022] до впровадження вираженої системи українських назв птахів називати українські назви «науковими» не можна. Правильним терміном, на мою думку, має бути «українська реєстрова назва». На відміну від вернакулярних назв, якими можуть бути величезні синонімічні ряди, власне реєстрові — це назви, що визнані придатними і фіксованими (затвердженими належним чином) для офіційних переліків. І стартовим критерієм визнання є їх публікація у фахових виданнях. Зазначу також, що навіть «common names» англійською, яка домінує у науковій літературі по всьому світу, не рекомендовано ніде й ніким вживати як «наукові».

Як зазначено у передмові до українського видання Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури (МКЗН), «Мовою наукових назв тварин є латинська мова, ці назви є міжнародними, вони не залежать від номенклатури народної (побутової) або офіційної (актової) мови і вживаються у науковому тексті, писаному будь-якою мовою» [Nekrutenko 2003].

Про пріоритетність у номенклатурі. Тема пріоритетності назв² важлива у кількох аспектах. Насамперед, це поняття стосується наукових назв (не вернакулярних), для реєстрів яких пріоритет, відповідно до положень МКЗН, віддається найдавнішим назвам за умови їхньої придатності (коли їх запропоновано з дотриманням певних правил). По-друге, положення цього кодексу жодним пунктом не поширюються на вернакулярні назви, про які, власне, тут і йде мова. По-третє, дійсно, пул вернакулярних назв, явно відстаючи у своєму розвитку від змін у таксономії та системі наукових назв, не можуть бути їхніми повними відповідниками, хоча таке наближення, часто з помітною затримкою у часі, є важливим, і його внесено в засади розвитку системи вернакулярних назв [Zagorodniuk 2023a]. Нерідко це пов'язано з інертністю, зокрема при поділі великих родів на серії малих і навіть піднятті їхніх рангів до родинних, як це було не раз з різними групами, а надто з дрібними ссавцями («землерийка», «миша», «полівка», «нетопир», «лилик» як назви груп родів, а колись родові, хоча родовими вони і є в розумінні теорії множин, у т.ч. як гіперонімів, а не строгих таксонімів).

Звісно, вернакулярні назви не варто міняти у відповідь на кожну зміну в зоологічній таксономії і номенклатурі. І ми маємо чимало прикладів інертності системи вернакулярних назв порівняно з науковими. Проте, деякі зміни набувають актуальності. Прикладами є виокремлення сарн із роду олень (*Cervus capreolus* = дослівно «олень козулистий») у самостійний рід *Capreolus* (дослівно — «козуля», що по суті є книжною назвою, калькою з латини *capra+olus*) з подальшим поділом тепер вже роду на декілька видів, у т.ч. *C. capreolus* (s. l.) (сарна європейська) та *C. pygargus* (азійська). Те саме було з родом псів (*Canis*), у складі якого були вовк, єнот, песець, лисиця, для яких згодом встановлено низку нових родів [Zagorodniuk 2001a]. Все це відомі факти, які, на жаль, потрібно знову і знову доносити опонентам. Прикладом є й родина «сонь» (вовчових), чотири види якої у складі фауни України представляють чотири різні роди двох підродів, і називати всіх «сонями» давно не варто [Zagorodniuk 2009].

Ще один аспект, що впливає з попередніх, — стабільність номенклатури. Коли вдається реформувати списки і позбутися очевидних недолугостей, невиправданих і застарілих позначень, настає період стазису, коли чергові поточні зміни можуть заважати. Наприклад, при веденні баз даних, каталогів і контрольних списків або об'єднанні різних масивів даних, коли перейменування комірок можуть створювати небажаний шум і провокувати помилки. Тому прийняті на певному етапі списки назв і термінів не варто міняти у кожній новій формі обліку. Часті зміни правил шкодять всій системі моніторингу і накопичення знань. Яскравим прикладом є назви, прийняті УТТ після низки послідовних обговорень, з яких ключовими були рішення ІХ Теріюшколи (2002), відображені у списках 2005–2007 рр. [Delehan et al. 2005; Zagorodniuk 2007a], а стабілізованими стали два списки 2012 рр. [Zagorodniuk & Dykyu 2012; Zagorodniuk & Emelyanov 2012], про які більше буде у наступному розділі.

Пропозиція НАНУ, що «До остаточного затвердження списків назв рекомендовано використовувати списки, розміщені на сайті Інституту зоології, як такі, що мають пріоритет за часом публікації», залишає спектр запитань. Перше з них — хіба можна рекомендувати для законодавчих пропозицій використовувати списки, супроводжені фразою про їхню тимчасовість («до остаточного затвердження»)? І головне — про який «пріоритет за часом публікації» мова? Чим визначається пріоритет? Де й коли їх опубліковано? І якщо визнавати пріоритети, то варто повернутися до списків, затверджених академічною Термінологічною комісією 1918 р. [Charlemagle 1920]³ або до списків назв від тієї ж комісії у версії 1927 р. [Charlemagle 1927], відкинувши всі наступні доробки разом із розвитком систематики і поглядів на склад фауни. Але така пропозиція НАНУ, на думку автора, є хибною і має бути змінена.

² Про пріоритети вимагає говорити ситуація: у відповіді НАНУ на запит Асоціації (див. дод. 3), є груба неправда про пріоритети: у довідці НАНУ пріоритет прямим текстом віддано спискам «комісії ІЗАН». Ті списки датовані 2004–2009 рр. (роки взято з вебсторінки).

³ У книзі М. Шарлеманя 1920 р. цей перший офіційний список таксонімів ссавців названо так: «Українсько-російський словничок термінів, що їх уживано в книзі (Терміни ухвалені Термінологічною Колегією Природничої Секції Українського Наукового Товариства)» (див. рис. 1).

2. Про списки УТТ та їх розвиток у часі

Списки ссавців, відомих у складі фауни України, впорядковано з нагоди започаткування видання УТТ «Праці Теріологічної школи» (ПТШ) і опубліковано у другому випуску ПТШ 1999 року [Zagorodniuk 1999]. Надалі обговорено на низці конференцій і круглих столів (огляд звітів про Теріошколи: [Zagorodniuk & Ocheretna 2019]). В рамках роботи Теріошколи на семінарі 2000 р. (біостанція «Ядути») було створено групу з термінології й номенклатури, в задачі якої входило створення багатомовного теріологічного словника і впорядкування реєстру таксонів зі складу фауни України (на рівні видів і вище), Європи (від родів і вище), світу (від родин і вище). Група отримала назву «АВС», інформація про неї є на сайті УТТ (>>>). Склад групи на час створення сайту «Теріошкола» і відповідної сторінки у травні 2003 р. — «координатор: Ігор Загороднюк; ядро групи: Ігор Дикий, Борис Кедров, Олександр Киселюк, Василь Покин'єв, Євгенія Сребродольська».

Друге списки УТТ опубліковано 2007 р., в основу чого було покладено матеріали засідань АВС на 9 та 10 Теріошколах [Zagorodniuk 2007], а згодом, вже як повну версію, з обґрунтуваннями, ухвалено ще за 10 років, на 18 Теріошколі (2011 р.) і за дорученням Теріошколи опубліковано головою групи АВС спільно з головою УТТ у 2012 р. [Zagorodniuk & Emelyanov 2012]. Ще за 8 років у зв'язку з появою різних таксономічних новин і формуванням відповідних номенклатурних рішень реєстри видів було уточнено і доповнено, про що було опубліковано відповідні довідки (разом 24) [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b]. Окрім того, у 2012 р. підготовлено велику статтю з докладним аналізом назв мисливських звірів [Zagorodniuk & Dykyu 2012], основні результати якої було включено до згаданого базового контрольного списку фауни того ж 2012 р. Ці ключові публікації такі (у хронологічному порядку):

- 1999. «Контрольний список теріофауни України»;
- 2001. «Контрольний список родів і видів кажанів України»;
- 2005. «Біологія лісових птахів і звірів» (підручник МОН);
- 2007. «Українські назви ссавців, поширених на території України»;
- 2009. «Таксономія і номенклатура немишовидних гризунів фауни України»;
- 2012. «Мисливська теріофауна України: видовий склад і вернакулярні назви»;
- 2012. «Таксономія і номенклатура ссавців України»;
- 2019. «Родини ссавців світу: огляд таксонів та їхні українські назви»;
- 2020. «Список ссавців України 2020: доповнення та уточнення».

Ці та інші публікації про склад теріофауни України та українські назви ссавців, серед авторів яких не раз був і автор цього тексту, на диво, проігноровано у відповіді НАНУ на запит Асоціації. Ці списки — результат багатьох обговорень на теріологічних школах і форумі теріологічного товариства. Це є результат великих колективних дискусій, а не доробок однієї якоїсь людини. І це був непростий шлях, оскільки точок зору і звичок було не менше, ніж різноманіття рівнів заглиблення колег в історію таксономії і зооназв. Якщо одні не знали навіть назви, прийняті у попередньому циклі досліджень їхніх вчителів і вважали те, на чому вони вирости, головним (і часом єдино правильним), то інші вивчали історію досліджень і, понад те, знали і про незаслужено забуті назви, і про назви репресовані. Основні розробники і автори публікацій про назви (за абеткою) — М. Банік, І. Дикий, І. Ємельянов, І. Загороднюк, М. Коробченко, С. Харчук. Загалом мова йде про близько 20–25 праць у фахових виданнях і загалом понад 50 праць різного рангу про списки фауни українською мовою.

Згадані списки фауни взято за основу в усіх виданнях Українського теріологічного товариства, зокрема в Бюлетені теріологічних новин «*Novitates Theriologicae*» (видано 17 випусків за 2000–2025 рр.) і в журналі УТТ «*Theriologia Ukrainica*» (видано 30 томів за 1998–2025 рр.), і, що важливо, з 2016 р. це видання має статус фахового, а з 2022 р. покривається Scopus. Вся система українських назв ссавців, від видів до родів і родин, розроблена у згаданих працях, без виключень інтегрована в систему українських назв ссавців у Вікіпедії, що також є важливим фактором і визнання, і значимості, і поширеності назв. Зміст та зміни останніх списків (2005 та 2012 рр.) у стосунку до мисливської теріофауни України викладено в розділі 4.

3. Історія та зміст «списків ІЗАН»

Загалом мова не тільки про списки ІЗАН, а про будь-які списки, в яких домінує активне використання російських маркерів і демонструється зневага до питомо українських назв тварин. «Списки ІЗАН» — це лише приклад реєстру фауни, який Президією НАНУ обрано у якості взірцевого на протиположний список, які використовуються Українським теріологічним товариством НАН України і підкріплені фаховими публікаціями.

3.1. Стисла історія списків

Комісія в ІЗАН активно працювала протягом близько 1998–2004 років, і автор брав у її роботі активну участь, мотивуючи колег обговорювати потреби розвитку української зооніміки. Власним поштовхом стало важке «протискання» у друк огляду «Ключі до визначення вищих таксонів звірів...» з низкою питомо українських термінів [Zagorodniuk 1998], який упродовж трьох років притримували бесідами про недоцільність наукових видань українською⁴. І через фазу нетривалої історії з появою україномовних праць це видання скоро переросло в англомовне, а тому ідея відпала сама собою. Проте у журналу був додаток, і автор ініціював випуск про українські назви хребетних. Але слідом виникло кілька взаємовиключних версій списків, у т.ч. «правильні», якими було пересилено позиції ініціаторів комісії й авторів «надто українських» списків (окрім автора, в опозиції до «правильних» були Г. Фесенко, А. Щербуха, Є. Писанець). «Неправильні» списки довелося публікувати деінде.

Списки ссавців було опубліковано у одному з видань Мінприроди в циклі «Флора і фауна під охороною Бернської конвенції» [Zagorodniuk 1999] та, після корекцій і обговорень на кількох Теріологічних колах (далі докладніше), їх було викладено на сайті УТТ (2003 р.) та використано і розвинуто у низці теріологічних видань [Delehan *et al.* 2005; Zagorodniuk 2007a].

Огляди птахів також було опубліковано «на стороні», у Львові, спільно з колегами з ДПМ НАНУ, і впродовж 2000–2007 рр. було видано три версії списків, кожна з яких послідовно розвивала попередню [Fesenko & Bokotey 2000, 2007] (є й зовсім нова: [Fesenko 2022]).

Списки риб також було опубліковано як окрему брошуру в ННПМ [Щербуха 2003], проте і з важкою історією її неприйняття через жорстку позицію автора «правильного» списку, що описано автором у окремій статті [Zagorodniuk 2020b]; у цій брошурі 2003 р. зроблено низку важливих пропривів в уніфікації назв, подібних тим, які автор реалізував у списках теріофауни.

Те саме сталося з амфібіями — список їхніх таксонів увійшов до відповідного монографічного видання, підготовленого в ННПМ [Писанець 2007]; його особливості стали по суті революційні зміни в номенклатурі, з відновленням низки питомо українських назв родів і видів, хоча й зі «старим» розташуванням видових означень та без стандартизації родинних назв.

Власне, все це стало справжньою історією української зооніміки, підтвердженою відповідними фаховими публікаціями. А те, що залишилося незатребуваним, стало відомими «списками ІЗАН», відомими лише у форматі вебсторінки (URL). Її історія почалася у 2010–2011 р. (на сторінці вказано «2004–2009»). Влітку 2009 р., коли стартували гонки з виданням «Червоної книги України», вийшов наказ № 7 директора ІЗАН, в якому повідомлялося:

«В наукових звітах, кадастрі, актах, офіційних листах, зверненнях тощо, а також статтях, підготовлених співробітниками Інституту, використовувати лише українські наукові назви тварин, що затверджені термінологічною комісією Інституту [...]. Перелік назв знаходиться в локальній мережі Інституту [...]» (10.06.2009). (Звісно, ніхто наказ не виконував, що показала видана в кінці того ж року «Червона книга України» [Akimov 2009], та й рішення цієї комісії не відомі.)

Як видно з тексту, наказ і списки стосувалися виключно публічної діяльності співробітників інституту, без розголошення самих списків. Їх було викладено на вебсайті ІЗАН тільки згодом (дата не відома; проте відомо, що ще 1.04.2010 наказ і списки були у внутрішньому сховищі, звідки їх і було переслано автору) і, найімовірніше, це сталося у березні 2011 р. (дата збереження цих файлів у автора — «23.03.2011»).

⁴ Ця історія, переповнена тривалими дискусіями зі старшими колегами (ВПШ, МФК, ВОТ), завершилася створенням відповідної термінологічної комісії, про яку тут мова.

Чи не найбільшу активність щодо списків ссавців розвивав колега-морфолог І. Дзеверін, який листом від 18.03.2008 повідомив автора про підтриману дирекцією ідею готувати Supplement «Вісника зоології» зі списками хребетних і вислав пропозицію долучитися, з чого зав'язалося тривале листування. Одним із мотивів могла бути підготовка «ЧКУ» 2009 р., проте ця гіпотеза є хибною через відсутність вказаного колеги серед авторів ЧКУ і через помітні розходження у списках ЧКУ та ІЗАН. Суперечки були запеклими. «Позиція ІЗАН» була спрямована на дотримання максимальної відповідності системи назв до російських (рис. 2), а фіналом стала домовленість про те, що пропозиції від УТТ (які представляв автор) будуть наведені через кому, якщо вони відмінні від «основної» версії. Ця історія «списків ІЗАН» завершилася, оскільки наукову продукцію цього інституту тоді ж (2010–2011) почали переводити на англomовний формат, що відправляло всі списки до Іррю.

На сторінці з назвами ссавців від ІЗАН нічого, окрім таблиці і невеликої передмови, немає. Жодних пояснень, деталізацій, обґрунтувань, посилок на джерела. Понад те, цей список не був належним чином опублікований (відсутній у жодному фаховому академічному виданні); не вийшов і обіцяний всім «Supplement». Але ці списки дотепер згадуються в різних дискусіях і рішеннях, тому маємо докладніше зупинитися на їхньому змісті.

3.2. Таксономія та наукові назви

Мисливські види відмічено жирним, відсутні у списках таксони позначено значком «○». Про українські назви — в наступному підрозділі.

Sicista subtilis (Pallas 1773) — давня назва політипного виду, давно поділеного на серію нових, у т.ч. *Sicista loriger* Nathusius, 1840 [Zagorodniuk 2009]; до ЧКУ-2021 цей (?) вид подано як «*Sicista lorigera* (Nordman, 1839)», і який вид зі списку ІЗАН має бути під охороною — не ясно. Поява в «червоних списках», присвячених фауні України, назв видів, не відомих в публікаціях про фауну України, є некоректним, і чим керувалася комісія з питань ведення ЧКУ, не зрозуміло.

○ *Spermophilus odessanus* Nordmann, 1842 — відсутній у списку, хоча ІЗАН включив до ЧКУ-2009 цей вид, і автори нарисів про ховрахів в ЧКУ-2009 — також фахівці з ІЗАН, що виглядає принаймні дивним; включено його і до ЧКУ-2021 (№ 651) (є проблеми з укр. назвою, про що див. далі).

Spermophilus pigmaeus (Pallas 1779) — некоректна назва, recte *pygmaeus*. В Україні мешкає вид *S. planicola* (Satunin, 1908), що засвідчено у фахових публікаціях [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

Marmota bobac (Muller 1776) — некоректна назва; переписано з давніх нефахових джерел, recte *Marmota bobak*, що засвідчено в сотнях фахових джерел. На диво, в наказі про новий список видів, включених до Червоної книги (2021), вид прописано як «*Marmota bobak*» (№ 653).

○ *Microtus oeconomus* (Pallas 1776) має бути у складі *Alexandromys*, що визнано [Bannikova et al. 2010; Kryštufek & Shenbrot 2022] і враховано у списках фауни України [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

Наукові назви ссавців України, затверджені Комісією із зоологічної термінології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

Факультативні частини назви поставлені в круглі дужки, а варіанти частин — в квадратні дужки. Наприклад, "тхір лісовий [звичайний, темний]" слід читати: " тхір лісовий, тхір звичайний, тхір темний "; "(звичайний) їжак" слід читати: " їжак звичайний, їжак".

ЛАТИНСЬКА НАЗВА	УКРАЇНСЬКА НАЗВА	РОСІЙСЬКА НАЗВА
MAMMALIA	ССАВЦІ, ЗВІРІ	МЛЕКОПИТАЮЩИЕ, ЗВЕРИ
THERIA	ТЕРІЇ, (ВЛАСНЕ) ЗВІРІ	ТЕРИИ, (СОБСТВЕННО) ЗВЕРИ
EUTHERIA, PLACENTALIA	ПЛАЦЕНТНІ, ЕВТЕРІЇ, ЕУТЕРІЇ	ПЛАЦЕНТАРНЫЕ, ЭУТЕРИИ
Primates	Примати	Приматы
Haplorrhini	Мавпи та довгоп'яти	Обезьяны и долгопяты
Hominidae	Гомініди	Гоминиды
Homo	Людина	Люди
Homo sapiens L. 1758	Людина розумна	Человек разумный
Rodentia	Гризуні	Грызуны
Sciuroomorpha	Білкоподібні [вивіркоподібні] (гризуни)	Белкообразные (грызуны)
Sciuridae	Білячі, вивіркові	Беличьи
Sciurus	Білка, вивірка	Белки
Sciurus vulgaris L. 1758	Білка звичайна, вивірка звичайна	Обыкновенная белка, векша

Рис. 2. Шапка і початок таблиці з українськими назвами ссавців на сайті ІЗАН (URL), розміщеними між науковими і російськими. Сторінка датована «2004–2009». Найбільшим прогресом стало форматування назв родинної групи, наведення родових назв в однині та видових означень на другому місці.

Fig. 2. Header and beginning of the table with Ukrainian names of mammals on the IZAN website (URL), placed between scientific and Russian names. The page is dated '2004–2009'. The greatest progress was made in formatting family group names, placing generic names in the singular, and species names in the second position.

Chionomys nivalis (Martins 1842) перейменований на поч. 2020-х років, і його визнаною валідною назвою є *Chionomys syriacus* (Brants, 1827) [Kryštufek *et al.* 2021], що відмічено на сайті МСОП [Krystufek 2016] та в контрольному списку фауни на вебсайті УТТ (раніше назва була в синонімії *Microtus socialis*).

Cricetulus migratorius (Pallas 1773) — назва коректна, але 2021 р. від ІЗАН до ЧКУ подано як *Nothocricetulus migratorius* (під № 666), хоча така родова назва не є загальновизнаною.

Apodemus flavicollis (Melchior 1834) — recte *Sylvaemus tauricus*, що є і в докторській щодо цієї родини гризунів, захищеній в ІЗАН [Mezherin 1997: 34], і що є неповагою до пам'яті акад. П. Палласа, оскільки підстав відкидати його назву 1811 р. немає [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

Mus spicilegus Reinwaldt 1927 — насправді автор цього виду — Petenyi, 1882, позаяк Reinwaldt 1927 — автор підвиду *Mus spicilegus hapsaliensis* Reinwaldt 1927. Історія класифікації східноєвропейських форм викладена автором 1996 р. і є загальноприйнятою (для огляду див.: [Zagorodniuk 2020a]).

Spalax arenarius Reshetnik 1939 — у виданій ІЗАН монографії 2013 р. цей вид вилучено зі складу фауни [Mezherin & Lashkova 2013], проте згодом включений до ЧКУ (2021) під № 656. Реально вид існує і відомий як єдиний для України ендемічний вид ссавців [Zagorodniuk & Korobchenko 2023].

Myocastoridae — відкинута назва, recte Echimyidae Gray, 1825, про що є відповідні фахові публікації щодо адаптації назви і в українському називництві [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

Erinaceus concolor Martin 1838 — такого виду немає у фауні України, це колишній синонім попереднього у списку ІЗАН виду (*E. roumanicus* Barret-Hamilton 1900), а тепер (і давно) — назва окремого виду, який мешкає в Малій Азії (для огляду див.: [Evstafiev & Zagorodniuk 2025]).

Erinaceus europaeus L. 1758 — такого виду немає у фауні України. Таку назву невинувато використували для українських популяцій *E. roumanicus* до ревізії 1995 р. [Zagorodniuk & Mishta 1995]. Відтоді згадка цього виду для фауни України є невинуватою [Evstafiev & Zagorodniuk 2025].

○ *Sorex isodon* Turov, 1924 — вид введено до складу фауни України дослідниками ІЗАН [Mezhzherin 1995], проте визнано «фантомним» і обгрунтовано «закрито» [Zagorodniuk 1996], що прийнято у подальших оглядах [Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Evstafiev & Zagorodniuk 2025].

○ *Sorex volnuchini* Ognev 1922 (= *Sorex* cf. *pusillus* Gmelin, 1774) — відсутній; це єдиний суто кримський вид ссавців у складі теріофауни України, наче Крим — це не Україна. Його статус окремого виду давно припущено [Zagorodniuk 1996], підтверджено молекулярними даними [Vega *et al.* 2020], і цей вид включено в сучасні огляди [Zagorodniuk, Emelyanov 2012; Evstafiev & Zagorodniuk 2025].

Neomys anomalus Cabrera 1907 — відкинута назва, яку змінено на *Neomys milleri* Mottaz, 1907. Це є загально прийнятим в сучасних працях [Castiglia *et al.* 2007; Igea *et al.* 2015; Gazzard & Meinig 2024], зокрема й на сайті УТТ [URL] та в нових публікаціях товариства [Evstafiev & Zagorodniuk 2025].

○ *Myotis alcathoe* Helvesen & Heller 2001 — у списку відсутній, хоча його визнано у світі [напр., Benda 2004], і включено в сучасні огляди фауни України [Zagorodniuk & Emelyanov 2012 та ін.] та підтверджено публікаціями [напр., Zagorodniuk & Dyky 2009; Bashta *et al.* 2010, 2011, 2018].

Pipistrellus kuhlii (Kuhl 1817) — надвид, представлений аловидом *P. lepidus* Blyth, 1845, що й варто вказувати; про адаптацію назви останнього у списках фауни України див.: [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

○ *Tadarida teniotis* (Rafinesque 1814) — у списку відсутній, хоча існує кілька праць про його знахідки, тому вид внесено до списку ще 2012 р. [Zagorodniuk & Emelyanov 2012] та наведено у обновах списку теріофауни України [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

Equus przewalskii Poliakov 1881 — recte *Equus ferus* (Boddaert, 1785), про що є фахові публікації щодо адаптації назви у списках теріофауни України [Zagorodniuk & Emelyanov 2012]. В наступних за списком ІЗАН версіях ЧКУ цей само вид подано то як «*Equus caballus* Boddaert, 1785» (2009), то як «*Equus gmelini* Antonius, 1912» (2021).

Bison bonasus (Linnaeus 1758) — recte *Bos bonasus* Linnaeus, 1758. Виокремлення в самостійний рід є недоречним, про що є фахові публікації [Groves & Grubb 2011; Soubrier *et al.* 2016] і відповідні адаптації назви у списках теріофауни України [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b].

○ *Bubalus bubalis* (Linnaeus, 1758) — відсутній у списку. Хоча вид відомий упродовж багатьох століть і по суті в окремих регіонах натуралізований [Biliak 2015; Zagorodniuk 2023b].

Підсумки аналізу цього списку таксонів такі. Не рахуючи написання авторів і дат, маємо: неправильних родових і родинних назв — 3, ненаведених видів (явно присутніх) — 5, фантомних видів (явно відсутніх) — 3, некоректних видових назв — 8. Для списку зі 131 виду маємо 19 неточностей або неоднозначностей, що становить 14,5 %. Мотиви чиновників у наданні переваги цьому списку, повному помилок і не поновленому з 2009 р., не зрозумілі.

3.4. Вернакулярна частина

Вернакулярні назви — основна частина запиту мисливствознавців. У рекомендованому для вжитку «списку ІЗАН» маємо доволі високу увагу до російських назв (без зазначення джерела) і узгодження списку українських вернакулярних назв (також без джерела) саме з ними. Попри загальновідомі рекомендації скоротити російськомовні сегменти академічних вебресурсів, чомусь саме цей ресурс рекомендовано для вжитку. При тому обсяги такої інформації показові (вебсторінка датована 2009 р., аналіз версії 11.09.2025):

- латинський стовпик містить 4406 знаків інформації,
- український стовпик містить 4542 знаків інформації,
- російський стовпик містить 4712 знаків інформації.

Чому російські, а не, скажімо, англійські, — не зрозуміло⁵. У цьому списку значна частина назв наведена з синонімами. Хоча синонімія явно не сприяє стабільності, при впорядкуванні списку це був вимушений компроміс: на другому місці, наведено назви, на існуванні яких наполягав автор як координатор групи АВС (про групу вище)⁶. Варто зазначити, що в традиції словникових статей при рівнозначності назв їх подають за абеткою [Markevych & Tatarko 2003]. Попри це, у списку ІЗАН назви від УТТ опинилися у синонімах, тобто подані як другорядні. Тут розглянуто тільки перші назви як основні від ІЗАН.

Аналізуючи цей список (URL), маємо низку коментарів, які засвідчують численні проблеми і непридатність списку до вжитку. Приділимо основну увагу родовим і видовим назвам. Щодо інших назв, зокрема родинних. У списку явно не приділено увагу засадам стабілізації й уніфікації назв, нерідко родові назви біноменізовані, а значна частина видових, навпаки, є уніомінальними, ідентичними до родових. Тому й маємо такі різнотипні назви родин, як «білячі», «боброві», «вовчки», «земляні зайці», «хом'яки та нориці», «їжаки», «гладконосі кажани» (тобто «товстоносі»), «ведмежі», «конячі», «порожнисторогі». І зовсім не ясно, чому назва роду («звичайний» їжак) не формує назву родини «звичайноїжакові»? І маємо такі не-оковірні комбінації, як вид «бобер» з роду «бобер», вид «нориця водяна» з роду «водяна нориця», вид «їжак вухастий» з роду «пустельний їжак», вид «горностай» з роду «тхір» з родини «куницеві» (з типовим родом «тхір»), , вид «лось» з роду «лось», вид «білобокий дельфін» з роду «білобокий дельфін» з родини «звичайні дельфіни» (чомусь не «білобок»). Відсутність жодних правил узгодження родових і родинних назв просто жахає, а варіантів формування родинних назв (з урахуванням численних синонімів) більше, ніж самих назв. Як приклади кричущих неузгоджень — вид «кабан» з роду «свиня» родини «кабанячі», вид «миша степова» з роду «лісова миша (польова миша)». Останнє — біномени для видових чи родинних назв — є одним з найпримітніших недоліків цієї класифікації, який важко не тільки пояснити, але й зрозуміти. Все це рекомендовано Президією НАНУ до вжитку.

У цьому параді є чотири невеличкі перемоги автора, а саме: (1) деякі з назв збережено хоча б як синоніми (серед родів — бабак, вивірка, кандибка, лилик, нориця, пацюк, пергач, перегузня, рясоніжка, сарна, свиня, строкатка, фочена та ін.); (2) для родових назв прийнято однину (і в частині випадків вдалося наполягти на однослівності хоча би в синонімах); (3) для частини родин збережено форматування через «-ові/еві/еві», принаймні в синонімах (напр., бикові, оленеві, зайцеві); (4) для видів прийнято давати означення на другому місці (миша хатня) і, за можливості, такі назви біноменізовано. Щодо форманту «-подібні», неодноразово вжитого для різних рангів, проте, як правило, не для рядів (напр., боброподібні), автор не раз порушував питання про потребу фіксації такої морфеми для назв рядів [Zagorodniuk 2008]. Відповідні коментарі через їхню однотипність у подальшому викладі вилучені.

⁵ Відсутність англійських назв у списку ІЗАН (натомість вони присутні у списку УТТ: URL) не зрозуміла, оскільки вони за умовчанням більш важливі для наукових текстів. Це тим паче дивно, оскільки це сталося на тлі переходу видань ІЗАН з російської на англійську. Проте, не варто забувати, що в ті роки в країні буяли мовні пристрасті, які завершилися навесні 2010 р. ухвалою «харківських угод».

⁶ Автор також був у тогочасній комісії (2000–2004) і у список 2009 р. було включено частину назв.

«Гомініди» (і тут же «Людина») — невиправдане змішування українізованої латини і українських назв. Якщо вже *Hominidae* — це «Гомініди», то й рід *Homo* треба подавати як «Гомо», або навпаки, називати родину «людинові», що логічно і запропоновано до вжитку [Kharchuk & Zagorodniuk 2019].

«Білкоподібні», «Білячі» та «Білка» — історію з «вивірками» і «білками» розглянуто не раз, і загально-визнаним є номен «вивірка», що показано в аналізі історії вжитку цих назв [Zagorodniuk 2009], зокрема й у стосунку до мисливської фауни [Zagorodniuk & Dykyi 2012]. З урахуванням засад уніфікації мало би бути «вивірковиді» (не -подібні), «вивіркові» (не вивіркі) і «вивірка».

«Боброподібні» та «Боброві» — те саме, що й з іншими варіантами підрядів, тобто має бути «бобровиді» (Castorimorpha) [Zagorodniuk 2009]; напрощуд неочікувано, що в цьому випадку родинну назву наведено не як «Бобрячі», а на основі форманта «-ові/-еві» («боброві» pro «бобер»).

«Ховрах подільський» — що збігається з назвою у списках УТТ, проте в ЧКУ-2009 чомусь вид подано як «одеський», що є явною калькою з латини (*Spermophilus odessanus*) і не підкріплено жодною відомою на той час публікацією, тобто назву введено непослідовно. При виокремленні виду запропоновано назву «ховрах подільський» [Zagorodniuk & Fedorchenko 1995; Zagorodniuk 2009].

«Лісовий вовчок» — назва (при тому у формі біномену) ідентична для роду *Dryomys* і виду *D. nitedula*, що, по-перше, є вкрай незручним для описів таксономічного різноманіття, а, по-друге, назва «вовчок» стосується іншого роду (*Glis*), позаяк цей рід добре відомий як «соня» [Zagorodniuk 2009], що й прийнято у контрольному списку фауни [Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

«Вовчок садовий» з роду «садовий вовчок» — поширений номен, який містить три неточності: 1) вовчок — назва іншого від *Eliomys* роду (*Glis*), 2) походження означення «садовий» є невиправданою калькою з англійського «garden dormouse», 3) у фауні України садовим є передусім *Dryomys nitedula*, що породжує численні псевдознахідки «садових сонь». В ЧКУ подається як «соня» (що також хибно, але «соні» хоча би з тієї ж підроддини, що й *Eliomys*). Як власну назву для роду запропоновано «жолудниця» [Zagorodniuk 2009], запозичена з польської; вид — «жолудниця європейська».

«Ліщинний вовчок» — невиправдана фантазія для роду «ліскулька». Назва (означення) є калькою з латини — *Muscardinus avellanarius*. В історії цього виду є багато назв [Zagorodniuk 2009], проте «ліщинного» немає⁷. Чому б авторам не прийняти назву «ліскулька», поширену у давній та сучасній літературі, не зрозуміло. Ну і «вовчок ліщинний» з роду «ліщинний вовчок» — це стиль цього списку.

«Вовчок сірий» з роду «сірий вовчок» — все те саме, без нових коментарів. Один із небагатьох прикладів коректного формування біномену, який цілком збігається зі списками УТТ (вовчок сірий = *Glis glis*, з роду вовчок = *Glis*) [Zagorodniuk 2009; Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

Бобер як вид (з факультативним означенням «європейський», поданим у дужках) з роду бобер — це так само, як вид лось з роду лось (див. далі) та інші подібні пари. Очевидно, що в основі таких ідентичних родових і видових пар назв — концепт «родовиду», характерний для описів локальних фаун, в яких кожний вид часто представляє окремий рід, і необхідності у видових означеннях немає.

«Земляні зайці» як родина з типовим родом («п'ятипалий») земляний засць і видом «земляний засць», хоча за логікою авторів списку мало би бути в назві родини «п'ятипалоземлянозайцеві» (= тушканові). Чому не «тушкан великий» з роду «тушкан» родини «тушканові», як це прийнято в списках УТТ [Zagorodniuk 2007a: 32; Zagorodniuk & Emelyanov 2012]. Окрім того, назва «земляних зайців» первинно стосувалася пискух (*Ochotona pusilla* = *Lepusculus terrestris*) [Zagorodniuk 2016].

«Мишівка південна» (для *Sicista strandi*) — невиправдана зміна таксономії й номенклатури цієї групи. Назва «південна» здавна існує для позначення «степових» мишівок, відомих як *loriger* [напр., Шарлемань 1920], ніяк не *strand*, для якої існує українська назва «донська» [Zagorodniuk 2007b, 2009 та ін.]. Автори списку явно невдало комбінували українські й наукові назви, подаючи назву «південна» як основну для *strand*, при тому з синонімом «донська».

«Сіра нориця» — невиважений неологізм для роду *Microtus*. Назву раніше використовували для триби Arvicolini (зокрема й автор), а рід *Microtus* завжди позначали однослівною назвою, зокрема й «полівка» (як це вказано у контрольних списках від УТТ [Zagorodniuk 2007b; Zagorodniuk & Emelyanov 2012]); раніше автор використовував назву «нориця» (1999) та «звичайна нориця» (2002).

«Нориця економка» — калька родової назви і видового означення з латини (*Microtus oeconomus*), відома й раніше [напр., Sokur 1960], хоча ще раніше калькували ще іншу назву — «Полівка шуроголова» (*M. ratticeps*) [Korneev 1952]; у працях автора була трансформація біномена на основі означення «сибірська» (запозиченого з давніших праць): 1999 — нориця сибірська (*M. oeconomus*), 2007 — полівка сибірська (*M. oeconomus*), 2012 — шапарка сибірська (*Alexandromys oeconomus*); остання зміна — у зв'язку з визнаннями родового рівня *Alexandromys*, що включає цей вид «полівок».

⁷ Автори списку ІЗАН — не перші у формуванні подібних назв. У визначнику О. Корнєєва [Korneev 1952: 167] є «горішниковий», і що таке «горішник» — можна лише здогадуватися у «пекельних борошнах».

«Водяна нориця» — книжна назва, подібна до англ. (water vole) і російської, попри наявність питомої української назви «шур» [Zagorodniuk 2021]. Шурам дісталось забуття після появи пацюків, яких також зарахували до «шурів» (передусім через польські впливи), що надовго стабілізувало назву «водяної полівки» і її подібних [Korneev 1952; Sokur 1960]. Відновлення почато автором 2002 р. через позначення синонімії «рід нориці водяні, шури» [Zagorodniuk 2002], і вже надалі — «шур» як рід і «шур водяний» та «шур гірський» як види (списки 2007 та 2012 рр.).

«Нориця снігова» з роду «снігова нориця» — все те саме, без нових коментарів. Для виокремлення цього таксону, який поза сумнівом є окремим родом [Gromov & Polyakov 1977; Kryštufek & Shenbrot 2022], запропоновано вернакулярну назву «хіономіс» [Zagorodniuk & Kharchuk 2011], а слідом більш благозвучну «снігурка» [Zagorodniuk & Barkaszi 2018], поширену як сленг.

«Сліпушок (звичайний)» з роду «сліпушок» і синонімом «сліпунець» (без варіанту «сліпачок») — одна з візитівок цього списку: окрім збігу родової і видової назв суфікс «-уш» не дуже притаманний українським зоонімам, хоча й зустрічався (напр., «сліпушок звичайний» у [Korneev 1952: 182]⁸), проте скоро замінений на «сліпачок звичайний» [Sokur 1960; Zagorodniuk 1999, 2002]; а слідом, задля уникнення означення «звичайний» для рідкісних видів — як «сліпачок степовий» [списки 2007, 2012 рр.].

«Строкатка звичайна» ніколи не називалася «звичайною», всі її називали степовою (то лемінгом, то полівкою, а то й строкаткою): як «степова полівка» у [Korneev 1952], «полівка степова» [Sokur 1960], «строкатка степова» [Zagorodniuk 2007 та ін.]. Відносити рід *Lagurus* до «полівок» не логічно, тому назва «строкатка» цілком прийнятна, проте означення «звичайна» — ні.

«Нориця руда» з роду «лісова нориця» (чому не «нориця руда» з роду «руда нориця» — не ясно) — знову візитна картка цього списку, проте вже добре, що не «полівка лісова», як в давніших джерелах (напр., «руда лісова полівка» у [Korneev 1952: 183]), з дивним поєднанням видозмін слів «поле» і «ліс». Наразі родовою назвою прийнято «нориця», а вид — «нориця руда» (огляди 1999, 2002, 2007, 2012).

«Хом'ячок сірий» з роду «сірий хом'ячок» (і так само з «хом'як звичайний») — аналогічна до попередніх історія. Проблемаю є повторення в назвах родів видових означень, чого варто уникати.

«Беззубцева миша, польова миша, лісова миша» — дивний синонімічний ряд для *Apodemus*, при тому, що всі наведені види понад 100 років як виведені зі складу роду «Миша» (*Mus*). «Беззубцева» — це, мабуть, тому, що «не-*Mus*», у якого на верхньому різці є уступ у формі «зубця». Можна припустити, що «беззубцеві» «миші» (за Криштуфekom «білоногі») — це *Apodemus* (s. l.), «польова миша» — це житник (*Apodemus* s. str.), а «лісова миша» — це мишак (*Sylvaemus*) за прийнятою в УТТ класифікацією [Zagorodniuk 2007; Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

«Миша степова» з роду «лісова миша» — особливий варіант для любителів загадок.

«Миша-крихітка» з роду «миша-крихітка» — не ясно, чому не за логікою попередніх родових біноменів як «крихітка миша»; можливо тому, що означення в іменниковій формі, але навіть вживати означення як прикладку, не ясно. У Маркевича й Татарка закладено правило подавати видові означення окремими словами [Markevych & Tatarko 1983], не як прикладки, що прийнято і нами (напр., кінь тарпан, лис корсак, нетопир пігмей та ін.) [Zagorodniuk & Emelyanov 2012]. Інакше «польова миша» за тією ж логікою мала би писатися як «миша-полівка» (див. «Беззубцева миша»).

«Звичайна миша» — невиправдано ускладнена назва роду «миша» (*Mus*); на диво «миша хатня» не названа «миша звичайна» і родина чомусь не «звичайномішеві» чи хоча би «мишеві», а «мишачі»⁹. Виходячи з рекомендованого для назв родин форманту «-ові/еві» родина має називатися «мишеві» [Kharchuk & Zagorodniuk 2019]. Родова назва «миша» у всіх зведеннях, зокрема й у автора (2002 та ін.).

«Щур» як основна назва роду *Rattus* з синонімом «пацюка» — помилкове твердження, недоліки якого розглянуто окремою працею [Zagorodniuk 2021]. Рід *Rattus* має достатню кількість власних назв, серед яких — «пацюк» та «криса», якими й варто послуговуватися, з визнанням переваги для «пацюк». Практика вжитку «щур» для пацюків стосується переважно лабораторних тварин, що варто змінювати.

«Нутрія» з роду «Нутрія» — знову те саме. Наведення в синонімії «болотяний бобер» невиправдане, повертати у вжиток давні асоціативні назви є небажаною практикою (аналогічно до «земляного зайця», «мускусної криси» та «енотової собаки», які не є ні зайцями, ні пацюками, ні псами). Вид добре відомий саме як «нутрія», в біоменній формі — «нутрія болотяна» [Lazariev et al. 2025].

«Їжаки» — неуніфікована родинна назва (ще й з типовим родом «(звичайний) їжак»), про що вже сказано вище. В синонімах є номен «їжакові», який і має бути основним поза сумнівом і який прийнято в усіх сучасних зведеннях, зокрема й у працях автора та колег по теріологічному товариству [Zagorodniuk 2007; Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Evstafiev & Zagorodniuk 2025].

⁸ У списку українських назв ссавців є «ховрашок» [Zagorodniuk & Kharchuk 2020a].

⁹ Родинні назви з «-ачі» є невдалими, цей формант утворює відносно-якісний прикметник [Horpynych 2004] і по суті позначає належність чому, а не чого («мишача нірка» vs «родина мишеві»).

«Пустельний їжак» — невідома у інших працях назва, сформована явно як антонім до «звичайних їжаків». Вид подано з означенням «вухастий», що слушно [Evstafiev & Zagorodniuk 2025], але позначення роду як «їжак», ще й із означенням, суперечить традиціям українського називництва. Оскільки мова про малих за розмірами «їжаків», запропоновано демінутив — «їжачок» [Zagorodniuk 2007], за аналогією до низки інших родових назв (мишка, хом'ячок, вовчок) [Zagorodniuk 2024].

«Землерийки, мідичі, землерийкові, мідичеві» — надмірна синонімія для родини Soricidae, при тому немає роду «землерийка», а назва «мідичі» стосується тільки роду *Sorex*. Тому не можна типіфікувати назву родини назвою неіснуючого роду «землерийка»; раніше назву «землерийкові» вжито у Корнеєва [Korneev 1952: 19]. Коректною назвою відповідно до назви типового роду є «мідичеві», що прийнято в усіх оглядах автора, а в аналізованому списку наведено як найостанніший синонім.

«Бурозубка» (про *Sorex*) — назва неоднозначна, хоча й повторює давніші схеми, починаючи з мигулінських і корнеєвських «землерийка бурозуба» = «бурозубка» [Mygulin 1938; Korneev 1952] (з ігноруванням бурозубості *Neomys*). У фауні України є два роди «бурозубок» (*Sorex* & *Neomys*) що формують підродину Soricinae, тобто «бурозубки» — це описова назва підродини. У оглядах від УТТ за родом *Sorex* закріплено давню українську назву «мідича» [Zagorodniuk & Emelyanov 2012]¹⁰.

«(Звичайний) кріт» як рід із видом «кріт європейський» — типова особливість списку; повторюватися щодо таких пар не варто: така назва роду і похідна назва родини «звичайнокротових» не логічні.

«Гадконосі кажани» (навіть складніше — «Гладконосі [звичайні] кажани, гладконосі [звичайні] рукокрилі, гладконосі [звичайні] летючі миші, лиликові» — надмірна синонімія з недолугою титульною (першою у списку) назвою: «товстоногими» вони не є, це є невинуватеною калькою з (очевидно) російської назви. У оглядах УТТ (у т.ч. й автора) титульною назвою відповідно до традицій називництва є «лиликові» з типовим родом «лилик» (*Vespertilio* → *Vespertilionidae*) [Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Kharchuk & Zagorodniuk 2019], проте цю назву поставлено в кінець синонімії.

«Кожан, пергач» — назви одного з найпримітніших родів (*Eptesicus*), перша з них, що подана як основна, — очевидна калька з російської з сумнівною етимологічною основою (шкіра?), певною мірою подібна до «кажан» (проте тут зовсім інша основа), друга — одна з давніх назв кажанів, уведена у вжиток саме для позначення цього роду [Zagorodniuk 2001b, 2007 та ін.].

«Нетопир-карлик» та «Нетопир-пігмей» — формально правильно, проте подавати означення як приклади неправильно [Zagorodniuk 2001a, 2024] і не прийнято у списках УТТ [напр., Zagorodniuk & Emelyanov 2012]; окрім того, в ЧКУ-2009, виданій силами ІЗАН, назви видів сплутано місцями.

«Нетопир Саві» як вид з роду «Лиликоподібний [кожаноподібний] нетопир, гірський нетопир, гірський лилик» — нічим не виправдане ускладнення системи назв. У працях УТТ прийнято «гіпсуг гірський» [Zagorodniuk 2001b та подальші публікації], що в родовій частині збігається з латиною (*Hypsugo*), а у видовому означенні — з особливістю поширення виду. Поява номену «нетопир скельний» у документах щодо нової ЧКУ (2021), що виходять з ІЗАН, є нічим не виправданою поправкою.

«Котоподібні» та «собакоподібні» — невинуватено використання форманту для рядів, про ще сказано вище; recte «котовиді» і «псовиді» [Zagorodniuk 2008; Zagorodniuk & Emelyanov 2012] (у праці 2008 р. використано формант «-видні», надалі виправлений на «-виді»).

«Котячі» та «Собачі» — візитка списку, про форманти родинних назв вже сказано вище не раз; у працях УТТ вживається формант «-ові/еві», тобто «котові» та «псові» [Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Kharchuk & Zagorodniuk 2019] (про якісний прикметник з формантом «-ачі» див. вище).

«Рись (звичайна)» з роду «Рись» — все те саме, не раз коментоване вище. В роді «рись»

«Снотоподібний собака» — назва є даниною давнього калькування латини в часи, коли вид позначали як *Canis viverrinus*, з якого й сформована назва «пес віверовий» (= снотовий)¹¹, який вже понад 100 років як перейменований на *Nyctereutes procyonoides*. Окрім того, «-подібний» — формант для назв рядів [Zagorodniuk 2008]. Раніше вид називали «снотовидний собака» [Korneev 1952; Sokur 1960], нині за родом і видом закріплена назва «снот уссурійський» [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

«Справжні тюлені» — природи таких біоменів не ясна, родина у списках УТТ має стабільну назву «тюленеві» [Zagorodniuk & Emelyanov 2012; Kharchuk & Zagorodniuk 2019].

«Тюлень-монах» — різноманіття позначень виду і роду українською надзвичайне [Zagorodniuk 2001a]; прикладка має бути власною назвою, що врешті й стабілізовано у списках УТТ [2012].

«Норка американська» — зовсім не вид підроду норка; у 2007 р. вид позначено як «тхір американський» — *M. vison*, надалі назву змінено на «візон» як відповідник латини [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

¹⁰ До певної міри (що не відмічено раніше) назву «мідича» можна пов'язати не із забарвленням хутра, а з забарвленням коронок зубів, що може свідчити про синонімічність назв «мідича» і «бурозубка».

¹¹ Означення «снот» походить від назви найвідомішої у ті часи вівери — генети (*Viverra genetia* L., 1758).

«Кам'яна куниця» і «Лісова куниця» — назви прийнятні, але означення мали би бути на другому місці. Примітно, що рід названо без додаткових означень, як «Куниця», що збігається зі списками УТТ.

«Борсук» з роду «Борсук» — та сама проблема нерозрізнення видових і родових назв (так само у «Фауні України» [Abelentsev 1968]); у назві виду в дужках додано «звичайний», у списках УТТ «європейський».

«Перев'язка» з роду «Перев'язка», з українським перегузня у вторинному синонімі — явно позиція упорядників. Назву «перегузня» висміював ще І. Підоплічко [Pidoplichko 1967: 12], і з тих часів її соромляться ставити як титульну, проте в списках УТТ прийнято саме її, з видовим означенням «степова» [Zagorodniuk & Dykyu 2012; Zagorodniuk & Emelyanov 2012] (у списку 2007 як «звичайна»).

«Видра (звичайна)» з роду «(Річкова) видра» — незручні біноменні комбінації, ще й не узгодженні між собою. У «Фауні України» [Abelentsev 1968] цю пару таксонів подано як рід «видра» і вид «видра звичайна», що краще, проте надалі видове означення «звичайна» через статус раритетності цього виду змінено на «річкова» [Zagorodniuk & Dykyu 2012; Zagorodniuk & Emelyanov 2012].

«Ведмежі, ведмедеві, ведмеді» — титульна (перша) назва родини «ведмежі» є такою ж неприродною, як і назви на основі «-ачі/ячі» (на щастя, тут не вжиті)¹² це відносний прикметник, який вказує на належність до цього об'єкту, а не цього об'єкту до більшої множини; *recte* «ведмедеві», що й прийнято у списках УТТ [ibid.]. Родова назва у множині («ведмеді») для позначення родини не підходить.

«Ведмідь бурий» з роду «(Звичайний) ведмідь» — така сама невиправдано ускладнена система позначень, як і у випадку з іншими «мисливськими» звірами; коректна родова назва — «ведмідь».

«Кабан» з роду «Свиня» родини «Кабанячі» — коментувати не треба; те саме, що відмічено й вище. Надмірна синонімія, наведена для виду, роду й родини, ситуацію ще більше ускладнюють.

Далі все подібне — зубр з роду бізон, муфлон з роду вівця, серна з роду серна, олень благородний з роду звичайний олень, лань з роду лань, білобокий дельфін з роду білобокий дельфін, морська свиня з родини морські свині тощо. Все це коментувати не варто, і так все ясно.

4. Повернення до питання по суті

4.1. Про пропозиції Президії НАНУ по суті

Необхідно прокоментувати декілька позицій, важливих для розвитку теми.

1. Є стійке враження, що позиція НАНУ була формальною, і чиновники не вчитувалися в довідки від установ НАНУ, ретельно для них підготовлені. Принаймні, дивним є рекомендація користувалися серед іншого й списком «Наукові назви земноводних та плазунів України». Могли би порекомендувати й списки риб, що трохи ближче до задач мисливців.

2. Про назви, що «були затверджені як усталені, проте пізніше окремі дослідники опублікували низку альтернативних назв, що є цілком природним розвитком процесу»: власне, це й є чесною відповіддю на питання, якими списками користуватися. Очевидно, що опублікованими (і багато разів деталізованими) є лише списки УТТ, які також розвиваються, з дедалі більшим поверненням до питомих українських назв і усталенням правил їх вжитку, проте загалом на сьогодні вони є усталеними і затвердженими товариством.

3. Про пріоритет назв «як таких, що мають пріоритет за часом публікації» — недоречна теза для вернакулярних назв, розвиток системи яких має йти відповідно до змін в таксономії та змін мовних норм і традицій. Ми не маємо писати давнє «ссуці» (як у Верхратського) замість «звірі» або «ссавці», і не варто на вивірку казати літописне «вівериця». Так саме й полівок не варто називати суржилом «польовка», як у Мигуліна [Mygulin 1938]. Тоді й на корів (*Bos taurus*) чи треба казати, як у «Велесовій книзі», — «скоти», а на овець (*Ovis aries*) — «ойци». Врешті, ця теза суперечить попередній, яка визнає можливість змін (а списки ІЗАН, мало того, що зросійщені і містять масу помилок, не змінювалися вже 16 років).

4. Про «існування деяких неоднозначностей в українських назвах вимагає вирішення на рівні Національної академії наук України» — абсолютно неконструктивна теза, оскільки не ясно, про який механізм визнання йде мова, та й не ясно, що мається на увазі під «неоднозначностями». Можливо, варто створити комісію з термінології та номенклатури, яка би включала представників всіх часткових комісій з інституцій і наукових товариств.

¹² На експозиції ННПМ ще сумніша історія — в залі ссавців великими літерами написано «ведмедьові».

5. Про «При Інституті зоології ... діє Комісія із зоологічної термінології» — враження, наче в довідках не було вказано про подібні комісії при інших установах, зокрема музейних, де українські назви тварин є принципово важливими для здійснення статутної діяльності (експозиції, каталоги, просвіта, експертиза, консультації тощо). У відповіді ННПМ цьому присвячено три (!) абзаци, які залишилися проігнорованими. Понад те, Комісія ІЗАН є закритою. Власне тому й були створені (поновлені) аналогічні комісії при ДПМ (20.04.2023) та ННПМ (03.05.2023), і положення про них ухвалено відповідними вченими радами.

4.2. Про обсяг мисливської фауни

Власне, питання від Асоціації стосувалося неоднозначностей у трактуванні тільки українських видових назв мисливських звірів і птахів. Тобто мова не про всю фауну, а про 44 види, у т.ч. 9 видів із надряду Glires (гризуни), 22 Ferae (хижі) та 13 Ungulata (копитні) [Zagorodniuk & Dykyu 2012]. Це максимальний список: за П. Хоєцьким [Khoetsky 2010], із 44 видів повного списку 33 зустрічаються у трьох і більше часткових списках, а 27 — у понад п'яти списках з 10 проаналізованих (список подано без українських назв таксонів).

Жодного списку не знаходимо в Законі України «Про мисливське господарство і полювання», проте у окремих його статтях знаходимо згадки частини видів, зокрема у ст. 19 згадано 21 вид, у ст. 33 — 5 видів (табл. 1). Очевидно, що цей набір включає переважно поширені на практиці родовидові назви, без дотримання будь-яких правил формування таксонів, прийнятих у контрольних списках фауни [Zagorodniuk et al. 2022]. Власне, ці назви стали основою і переліків у таблицях державної статистики, відомих як «2тп-мисливство» (припинила існування з початку 2022 р.). Недоліки цього списку назв викладено в ревізії списку мисливської фауни 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2012], і тут повторюватися немає сенсу.

Власне, ревізія тому й була започаткована, що списки видів не витримували жодної критики ні з огляду на таксономію (часто це роди, а не види), ні з огляду на засади їх формування, включно з означеннями «звичайний», формантами «-видний», прикладками тощо, годі казати про домінування назв, калькованих з російської (вивірка vs білка, сарна vs козуля, свиня vs кабан, заєць-русак vs заєць сірий). Примітно, що деякі зміни після статті 2012 р. таки сталися: деякі з таксонів було змінено та диференційовано. Такі зміни списків відмічено далі в частині «4.4. Відмінності списків».

4.3. Засади формування і зміст списку видів

Засади формування списку українських назв таксонів, яких дотримуються УТТ у своїх виданнях і публікаціях, викладено в низці спеціальних праць. Підсумковою з них є праця 2023 р. «Особливості називництва хребетних тварин в українському науковому вжитку» [Zagorodniuk 2023a]. Вказану статтю підготовлено за підсумками 25-річної роботи автора в галузі називництва і з урахуванням пропозицій, які виносилися автором на обговорення на номенклатурних комісіях в період роботи в ІЗАН та подальшої співпраці з ІЗАН.

Найголовнішими засадами відповідно до вказаної статті є:

Таблиця 1. Види (або родовиди)¹³ мисливських звірів у Законі про полювання (за абеткою)

Table 1. Species (or generic species) of game mammals in the Law on hunting (in alphabetical order)

Надряд	Стаття 19	Стаття 33
Glires (6)	бабак, білка, бобр, заєць-русак, кріль дикий, ондатра	—
Ferae (10)	бурсук, вовк, куниця кам'яна, куниця лісова, лисиця, норка американська, собака снотовидний, тхір лісовий	бродячий собака, бродячий кіт, вовк, лисиця, собака снотовидний
Ungulata (7)	кабан, козуля, лань, лось, муфлон, олень європейський, олень плямистий	—

¹³ Для багатьох місцевих видів, тобто в локальній фолк-номенклатурі, визнається можливість використання небіономізованих родовидових назв (*sensu* [Atran 1998]).

(1) родові назви є уніомінальними (однослівними), у формі іменника в однині (напр., заєць, лис, олень); (2) при наявності усталених назв родою у граматичному розумінні може бути назва підроду (напр. зубр, тхір, шакал); (3) видові назви є означеннями у формі прикметників, а у випадку іменників родовий іменник може уникатися, тому подається у списку у квадратних дужках (наприклад, [лис] корсак, [кін] тарпан, [мустела] ласка), і видові назви не треба робити прикладками до родових; (4) види зі складу монотипних родів можуть наводитися без означення лише за текстом, після попереднього зазначення повної назви (напр., ондатра [мускусна]); проте в табличних матеріалах, каталогах і реєстрових списках рекомендовано подавати назви у повному біноменному форматі; (5) в усіх випадках асоціативні назви за можливості варто уникати (напр., не «болотяний бобр», а нутрія [болотяна]).

В таблиці 2 наведено два основні списки українських назв (2005 та 2012/2020 років), які подано поруч з науковими назвами (ліворуч) і назвами у 2тп та в Законі України «Про мисливське господарство та полювання» (праворуч). Таблицю скорочено до переліку видів, що наводяться у останньому доступному 2тп (за 2020 р.), тобто з неї вилючено 12 видів.

Таблиця 2. Наукові й українські назви мисливських звірів фауни України (тільки видові біномени)

Table 2. Scientific and Ukrainian names of game mammals of the fauna of Ukraine (species binomials only)

Надряд	Назва наукова	Зведення 2005	Чекліст 2012 (2020)	Назва в «2тп» (2020)*
Гризун	<i>Oryctolagus cuniculus</i>	Кролик дикий	Кріль європейський	Дикий кролик (як кріль дикий) !
	<i>Lepus europaeus</i>	Заєць сірий	Заєць сірий	Заєць-русак !
	<i>Sciurus vulgaris</i>	Вивірка лісова	Вивірка лісова	Білка !
	<i>Marmota bobak</i>	Бабак степовий	Бабак степовий	Бабак* !
	<i>Castor fiber</i>	Бобер європейський	Бобер європейський	Бобер !
	<i>Ondatra zibethicus</i>	Ондатра	Ондатра мускусна	Ондатра !
Хижі	<i>Felis silvestris</i>	Кіт лісовий	Кіт лісовий	Кіт лісовий
	<i>Lynx lynx</i>	Рись звичайна	Рись євразійська	Рись
	<i>Canis lupus</i>	Вовк	[Пес] вовк	Вовк !
	<i>Canis aureus</i>	Шакал золотавий	[Пес] шакал	Шакал*
	<i>Nyctereutes procyonoides</i>	Собака єнотоподібний	Єнот уссурійський	Собака єнотовидний !
	<i>Vulpes vulpes</i>	Лис звичайний	Лис рудий	Лисиця !
	<i>Ursus arctos</i>	Ведмідь бурий	Ведмідь бурий	Ведмідь бурий
	<i>Mustela erminea</i>	Горностай	[Мустела] горностай	Горностай
	<i>Mustela lutreola</i>	Норка європейська	[Мустела] норка	Норка європейська*
	<i>Mustela putorius</i>	Тхір чорний	Тхір темний	Тхір лісовий* !
	<i>Neogale vison**</i>	Норка американська	Візон річковий	Норка американська* !
	<i>Martes martes</i>	Куна лісова	Куниця лісова	Куниця лісова* !
	<i>Martes foina</i>	Куна кам'яна	Куниця кам'яна	Куниця кам'яна* !
	<i>Meles meles</i>	Борсук лісовий	Борсук європейський	Борсук !
	<i>Lutra lutra</i>	Видра річкова	Видра річкова	Видра
Копитні	<i>Equus hemionus</i>	Кулан	[Кін] кулан	Кулан
	<i>Sus scrofa</i>	Свиня дика	Свиня лісова	Кабан !
	<i>Dama dama</i>	Лань	Лань звичайна	Лань !
	<i>Cervus elaphus</i>	Олень лісовий	Олень шляхетний	Олень благородний ! (як європейський)
	<i>Cervus nippon</i>	Олень плямистий	Олень японський	Олень плямистий !
	<i>Capreolus capreolus</i>	Сарна європейська	Сарна європейська	Косуля* !
	<i>Alces alces</i>	Лось європейський	Лось європейський	Лось !
	<i>Bos bonasus**</i>	Бізон європейський	[Бик] зубр	Зубр
	<i>Ovis musimon</i>	Баран-муфлон	[Баран] муфлон	Муфлон !

* Зірочками позначено назви, виправлені в 2тп-2020 порівняно з 2тп-2012 (пояснення у тексті). ** Зміни в латині: *Neogale* у списку-2012 був «*Neovison*»; *Bos bonasus* був «*Bison bonasus*» (уточнено у статті щодо корекцій списку фауни 2020 року [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b]). Назви, згадані в «мисливському» законі (ст. 19 та 33, див. табл. 1), відмічено знаком оклику (!).

Згаданими двома списками «мисливських» видів звірів є:

- (1) список назв мисливських звірів, зібраний зі змісту підручника І. Делегана з кол. 2005 р. «Біологія лісових птахів і звірів», який затверджено МОН як базовий підручник у цій галузі мисливствознавства (з низкою знаних рецензентів-мисливствознавців) [Delehan *et al.* 2005];
- (2) список назв мисливських звірів відповідно до огляду-ревізії 2012 року «Мисливська теріофауна України: видовий склад і вернакулярні назви» [Zagorodniuk & Dykyu 2012], повторена фактично без змін у загальному огляді теріофауни України [Zagorodniuk & Emelyanov 2012] (з дрібними уточненнями 2020 р. [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b]).

Ці списки є узгодженими, вони виходять фактично з одного джерела — послідовних варіантів списків теріофауни, які формувалися упродовж перших 10 років діяльності УТТ у форматі щорічних Теріологічних шкіл-семінарів (1994–2003), першим з яких є список 1999 р. [Zagorodniuk 1999], і проєкт першого стабілізованого списку був прийнятий на IX Теріошколі 2002 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2002] і опублікований згодом [Zagorodniuk 2007a]. Це був перший усталений список, який став основою як списку у згаданому зведенні І. Делегана з кол. [Delehan *et al.* 2005], так і у згаданих базових зведеннях 2012 р. Для уточнення важливих для НАНУ пріоритетів зазначу, що в резолюції IX Теріошколи 2002 р. зазначено: «Опублікувати в бюлетені [Novitates Theriologicae] та на сайті [УТТ «Теріошкола»] повний узгоджений список українських назв ссавців...» [Zagorodniuk & Dykyu 2002: 98]. Список видів на вебсайті УТТ створено 11.08.2003 (URL).

4.4. Відмінності списків

Списки 2005–2007 та 2012 років є максимально узгодженими, проте, звісно, відбувся деякий їх розвиток, що цілком природно. Нові зміни були затверджені рішеннями УТТ (засідання й резолюція 18 Теріошколи 2011 р.) [Tovpinets 2012]. Зокрема, за цей час було впорядковано назви вищих таксонів [Zagorodniuk 2008] та ревізовано списки немишовидих гризунів [Zagorodniuk 2009] і гризунів-землеріїв [Korobchenko & Zagorodniuk 2009, 2010; Korobchenko *et al.* 2010], розроблено називничі засади опису таксономічного різноманіття ссавців і впорядковано список родів і надродових груп ссавців Європи, включно з їхніми українськими назвами [Zagorodniuk & Kharchuk 2011].

Серед основних змін стосовно мисливських звірів став відхід від видових означень «дикий» і по можливості «звичайний», а також уникнення означення «лісовий», якого до списку 2005 р. [Delehan *et al.* 2005] було запропоновано надмірно багато (очевидно через специфіку назви самого видання), надто для видів, що далеко не завжди є лісовими (*Cervus elaphus*, *Meles meles*), хоча деяким іншим це, навпаки, запропоновано (*Sus scrofa*, на заміну означення «дика»). Також було введено «факультативні» родові назви для *Canis* [Пес], *Mustela* [Мустела], *Equus* [Кінь], *Bos* [Бик], *Ovis* [Баран], що важливо для ведення баз даних, оскільки поля родових і видових назв часто розділені. Такі назви не є обов'язковими через наявність видових означень в іменниковій формі, прикладами чого є «[Кінь] тарпан», «[Мустела] горностаї», «[Лис] корсак». Демінутивну назву «Кролик» залишено для дрібних американських *Sylvilagus*, а короткий варіант у парі назв «куна/куниця» змінено з короткого (огляд 2005 р.) на довгий (огляд 2012 р.) для уникнення омонімії з багатозначним терміном «куна».

За пропозиціями мисливствознавців припинено вжиток номену «собака єнотоподібний» як архаїзму, який давно не має стосунку до роду «пес», є важким для вимови (як і його латина) і на практиці давно замінений на «єнот» [Zagorodniuk & Dykyu 2012 та ін.].

Прикладами подібних до «єнота» трансформацій у назвах ссавців є такі: «миша польова → полівка» (*Mus arvalis* → *Microtus arvalis*), «кажан вухастий → вухань», «землерийка бурозуба → бурозубка», «дельфін білобокий → білобочка», «колень козулистий» → «козуля». І в цьому ряду трансформація «пес єнотовий → єнот» нічим не відмінна і є цілком логічною.

Звісно, настав час для вилучення із вжитку комерційної назви «норка американська», оскільки пройшли часи, коли актуальною була підміна назви хутра аборигенної норки (*Mustela*

la lutreola) хутром з «норок» виду, що представляє інший рід, *Neogale* (*Neovison* auct.), для якого запропоновано благозвучний відповідник назви типового виду — «Візон», а в якості видового означення — характеристичну ознаку поширення («річковий»). Це й було закріплено в оглядах 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2012; Zagorodniuk & Emelyanov 2012] і цілком сприйнято колегами (на сьогодні — 485 результатів в Google).

Зміни в таблиці за час розвитку номенклатури, що минув від огляду 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2012] до сьогодні, позначено зірочками. Як «сьогодення» прийнято основний список теріофауни 2012 р. [Zagorodniuk & Emelyanov 2012], доповнений змінами, фіксованими на 2020 р. [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b] з іншими дрібними уточненнями, відміченими на вебсайті УТТ, проте вони не стосуються «мисливської» фауни.

Зміни в 2тп (2020) порівняно з 2012 р. такі: «козуля» раптом стала «косулею», «байбак» став «бабаком» (що добре), «норку вільну» поділили, нарешті, на «норку європейську» та «американську», «куницю», нарешті, поділили на «куницю кам'яну» і «лісову», «тхір чорний» став «тхором лісовим», додався шакал. Було би правильно додати й нутрію болотяну (*Myocastor coypus*) та ракуна північного (*Procyon lotor*), які є в опублікованих списках 2005, 2007 та 2012 років [loc. cit.], проте поки до цього ситуація не розвинулася.

Очевидні як прогрес, як деградація списків видів у 2тп. Прогресом є поділ двох з чотирьох збірних «видів» (по суті родів) на два, у т.ч. «куниць» і «норок». В останньому випадку мова про виокремлення чужорідного виду від раритетного аборигена, що важливо, але зроблено це не до кінця послідовно, оскільки залишення «родової» назви аборигена для адвентиста може послабляти увагу користувачів мисливських угідь до відмінностей цих двох протилежних за статусами видів. Залишилися не розрізненими види «лисиці» (один із них високо раритетний, корсак) і «сарни» (сарна сибірська не відмічена також). Явним недоліком залишаються кальки назв з радянських (російськомовних) назв, зокрема «заєць-біляк», «білка», «козуля» (остання у списку 2020 взагалі стала «косулею»), «кабан», «олень плямистий». Особливості цих назв за потреби відновлення питомо українських назв докладно розглянуто в огляді назв мисливських звірів 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

Так само проблемним залишається використання «родовидових» назв, тобто родових назв на місці видових. На рівні локальних фаун дійсно більшість родів представлена одним видом, тобто вони є монотипними, і часом достатньо сказати, що «в цих угіддях зустрічаються заєць, лисиця та олень», але така фраза далеко не на всіх територіях є однозначною. На Поліссі заєць може бути білим (*Lepus timidus*), на сході лисиця може бути степовою (*Vulpes corsac*), в Подніпров'ї сарна може бути сибірською (*Capreolus pygargus*). Все це й подібне детально пояснено у згаданій праці 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyu 2012].

Ще одним недоліком списків 2тп та подібних переліків є означення, які вводять в оману. Так, «тхір лісовий» вкрай нечасто є лісовим, проте є звичайним в селищах. Тому доречно вживати більш нейтральне означення «темний», поширене в низці джерел. Стосовно «олень плямистого» варто сказати, що «плямистим» є не тільки він, але й олень-аксис індійський, якого не менш часто називають «плямистим» і якого все частіше інтродукують або утримують у вольєрних господарствах в різних країнах. (Сарни, до речі, в молодості також виразно плямисті, що й відображено в самому слові «сарна» — від давнішого слова «шарий»). Тому варто, подібно до латини (*Cervus nippon*), повернутися до означення «японський».

Недолугості дотепер не опублікованих у фахових виданнях таблиць з назвами звірів на вебсайті ІЗАН проаналізовано вище, і тут цьому не варто приділяти увагу. Для нормального розвитку ситуації потрібні узгоджені дії і позиції різних установ, з аргументуванням тих чи інших списків і використанням тих чи інших назв та урахуванням наявних фахових публікацій, що включають реєстри назв та списки біоти. Принципи пріоритету, на чому на сьогодні наполягає НАНУ, тут абсолютно недоречні, оскільки для сучасних таксономічних схем неможливо використовувати тільки старі реєстрові списки назв і оскільки сучасні списки дають шанс на виправлення недолугостей і викривлень, породжених мовною політикою у попередні періоди розвитку української наукової мови і знань про біоту України.

4.5. Список «мисливської теріофауни» України

Використовуючи «повний» список мисливської фауни за критеріями, викладеними у статті П. Хоєцького [Khoetsky 2010] і приймаючи за основу українські назви у статті 2012 р. [Zagorodniuk & Dykyy 2012], закріплені в огляді теріофауни України [Zagorodniuk & Emel'yanov 2012] з подальшими окремими уточненнями [Zagorodniuk & Kharchuk 2020b], тут впорядковано максимально повний список. За його основу взято список 2012 р., що включає 44 види з 30 родів 14 родин. До нього додано п'ять видів, на які був промисел принаймні в історичні часи, — кріт, хохуля та їжак з ряду комахоїдних (крота подає в таблиці та їжака рекомендує по тексту П. Хоєцький [2010] плюс росомеха і монах з надряду хижих.

Після цих доповнень у списку є 49 видів з 35 родів 17 родин (див. табл. 2). У квадратних дужках подано: (1) необов'язкові родові назви при власних назвах видів у формі іменника (напр., «[Кінь] тарпан»), (2) необов'язкові частини назв у монотипних родах або під родах (напр., [Мустела] для підроду Тхір). Змін з таксономіє порівняно зі списками 2012 р. дві, обидві стосуються наукових назв родів: *Neovison* → *Neogale* (перейменування), *Bison* → *Bos* (об'єднання родів). Позначки біля назв видів: † — вимерлий в історичні часи; Δ — вселенець або інтродуцент; R — раритет, внесений до Червоної книги України.

Післямова

1. Історія з назвами мисливських звірів показала, як одне рішення чиновників могло перекреслити діяльність цілого наукового товариства та наскільки нерівнозначні установи в увазі до їхніх доробків, і як можна ігнорувати їхні доробки, попри активне їх використання на практиці. Важливо пам'ятати, що найголовнішими розробниками й користувачами реєстрів українських назв тварин передусім мають бути науково-природничі музеї, які, власне, і мають у своїх задачах поширення природничих знань, включно з веденням каталогів регіональної біоти і колекцій, експозиційною і загалом просвітницькою діяльністю, в якій українські назви тварин є важливою ланкою комунікації з різними соціумами.

2. Історія з ігноруванням доробків наукового товариства і поверненням до давніх списків, які орієнтовані на узгодження з іншомовними (зокрема й російськомовними) реєстрами, по суті є моделлю успішного протискання антиукраїнських наративів і зменшення значимості питомих українських назв, що вже не раз було в історії української наукової термінології й номенклатури і докладно висвітлено в багатьох працях. Діяльність наукових товариств має розвиватися попри свавілля чиновників, які намагаються перекрити рух фаховим довідкам і фаховим публікаціям, проте варто розуміти, що ці чиновники пройдуть свої ротації і будуть забуті, а назви тварин, зокрема й українські, були до них і збережуться після них.

3. Чиновники мають збагнути, а колеги бачити, що розвиток української наукової термінології та номенклатури, зокрема й у стосунку до назв мисливських звірів, має розвиватися не шляхом радянських призначень «авторитетності» і «пріоритетності», не підкріплених нічим, окрім власної пихи та адмінресурсу. Основою, безумовно, мають бути переліки й довідники, підготовлені як наукові публікації, з великою часткою спеціальних публікацій у фахових зоологічних або мовознавчих виданнях і, що важливо, успішною практикою вжитку у наукових публікаціях, прикладом чого є сотні наукових статей Українського теріологічного товариства, зокрема у його виданнях *Novitates Theriologicae* та *Theriologia Ukrainica*.

4. Для розвитку ситуації в руслі фахових дискусій і консенсусу в корекції списків таксонів доцільно створити при НАНУ номенклатурну комісію, що включала би представників всіх установ, які ведуть аналіз і моніторинг біорізноманіття. Для цього автор розробив проєкт Програми формування і діяльності фахової групи «Комісія з реєстрів біотичного різноманіття», переданий восени 2025 р. до Президії НАНУ, в задачі якої важливо поставити затвердження вже існуючих списків біоти за пріоритетними групами тварин, включаючи «червоні» списки, карантинні види, чужорідні види, мисливську фауну, об'єкти промислу, для яких важливим є формування реєстрів з українськими назвами таксонів. При цьому ключовим критерієм має бути наявність фахових публікацій щодо відповідних списків.

Таблиця 3. Наукові й українські назви мисливських звірів фауни України

Table 3. Scientific and Ukrainian names of game mammals of the fauna of Ukraine

Надряд і родина	Назва роду	Види у фауні України
1. Glires — Гризуни		
○ Leporidae — Зайцеві	<i>Oryctolagus</i> — Кріль <i>Lepus</i> — Заєць «	<i>Oryctolagus cuniculus</i> † — Кріль європейський <i>Lepus europaeus</i> — Заєць сірий <i>Lepus timidus</i> — Заєць білий R
○ Sciuridae — Вивіркові	<i>Sciurus</i> — Вивірка <i>Marmota</i> — Бабак «	<i>Sciurus vulgaris</i> — Вивірка лісова <i>Marmota marmota</i> † — Бабак гірський <i>Marmota bobak</i> R — Бабак степовий
○ Castoridae — Боброві	<i>Castor</i> — Бобер	<i>Castor fiber</i> — Бобер європейський
○ Cricetidae — Хом'якові	<i>Ondatra</i> — Ондатра	<i>Ondatra zibethicus</i> Δ — Ондатра мускусна
○ Echimyidae — Щетинцеві	<i>Myocastor</i> — Нутрія	<i>Myocastor coypus</i> Δ — Нутрія болотяна
2. Eulipotyphla — Комахоїдні		
○ Erinaceidae — Їжакові	<i>Erinaceus</i> — Їжак	<i>Erinaceus roumanicus</i> — Їжак білогрудий
○ Talpidae — Кротові	<i>Desmana</i> — Хохуля <i>Talpa</i> — Кріт	<i>Desmana moschata</i> R † — Хохуля руська <i>Talpa europaea</i> — Кріт європейський
3. Ferae — Хижі		
○ Felidae — Котові	<i>Felis</i> — Кіт «	<i>Felis silvestris</i> R — Кіт лісовий <i>Felis catus</i> Δ — Кіт свійський
Canidae — Псові	<i>Lynx</i> — Рись	<i>Lynx lynx</i> R — Рись євразійська
	<i>Canis</i> — Пес «	<i>Canis familiaris</i> Δ — Пес свійський <i>Canis lupus</i> — [Пес] вовк
	«	<i>Canis aureus</i> Δ — [Пес] шакал
	<i>Nyctereutes</i> — Єнот	<i>Nyctereutes procyonoides</i> Δ — Єнот уссурійський
	<i>Vulpes</i> — Лис	<i>Vulpes vulpes</i> — Лис рудий <i>Vulpes corsac</i> R — Лис корсак [степовий]
○ Ursidae — Ведмедеві	<i>Ursus</i> — Ведмідь	<i>Ursus arctos</i> R — Ведмідь бурий
○ Phocidae — Тюленеві	<i>Monachus</i> — Монах	<i>Monachus monachus</i> † — Монах середземний
○ Procyonidae — Ракунові	<i>Procyon</i> — Ракун	<i>Procyon lotor</i> Δ — Ракун північний
○ Mustelidae — Мустелові	<i>Mustela</i> — Мустела «	<i>Mustela erminea</i> R — [Мустела] горностаї
	«	<i>Mustela nivalis</i> — [Мустела] ласиця
	«	<i>Mustela lutreola</i> R — [Мустела] норка [європейська]
	«	<i>Mustela putorius</i> R — Тхір темний
	«	<i>Mustela eversmanni</i> R — Тхір степовий
	<i>Neogale</i> — Візон	<i>Neogale vison</i> Δ — Візон річковий
	<i>Martes</i> — Куниця «	<i>Martes martes</i> — Куниця лісова
	<i>Gulo</i> — Росомаха	<i>Martes foina</i> — Куниця кам'яна
	<i>Vormela</i> — Перегузня	<i>Gulo gulo</i> † — Росомаха тайгова
	<i>Meles</i> — Борсук	<i>Vormela peregusna</i> R — Перегузня степова
	<i>Lutra</i> — Видра	<i>Meles meles</i> — Борсук європейський <i>Lutra lutra</i> R — Видра річкова
4. Ungulata — Копитні		
○ Equidae — Коневі	<i>Equus</i> — Кінь «	<i>Equus hemionus</i> Δ — [Кінь] кулан <i>Equus ferus</i> R — [Кінь] тарпан
○ Suidae — Свиневі	<i>Sus</i> — Свиня	<i>Sus scrofa</i> — Свиня лісова
○ Cervidae — Оленеві	<i>Dama</i> — Лань	<i>Dama dama</i> Δ — Лань звичайна
	<i>Cervus</i> — Олень «	<i>Cervus elaphus</i> — Олень шляхетний <i>Cervus nippon</i> Δ — Олень плямистий
	<i>Capreolus</i> — Сарна «	<i>Capreolus capreolus</i> — Сарна європейська
	<i>Alces</i> — Лось	<i>Capreolus pygargus</i> Δ — Сарна азійська
○ Bovidae — Бикові	<i>Bos</i> — Бізон	<i>Alces alces</i> R — Лось європейський
	<i>Saiga</i> — Сайга	<i>Bos bonasus</i> R — [Бик] зубр
	<i>Rupicapra</i> — Скельниця	<i>Saiga tatarica</i> Δ — Сайга татарська
	<i>Ovis</i> — Баран	<i>Rupicapra rupicapra</i> † — Скельниця гірська
		<i>Ovis musimon</i> Δ — Баран муфлон

Подяки

Автор висловлює подяку колегам, які своєю участю сприяли розвитку ідеї і змісту цієї статті. Зокрема, моя подяка В. Яковлеву, одному з ініціаторів запиту до НАНУ про назви мисливських видів, за важливі коментарі й зауваження щодо наповнення рукопису. Дякую В. Радченку за важливі настановчі коментарі до першої версії рукопису та рекомендації щодо обговорення задач академічних установ стосовно розвитку природничої термінології. Моя подяка колегам, що взяли активну участь у обговоренні запитів і відповідей академічних установ щодо назв мисливських видів, зокрема І. Ємельянову, Е. Король та Т. Яницькому. Дякую М. Колеснікову та Е. Різун за обговорення окремих положень, а також Г. Межжеріній, С. Харчуку та В. Яковлеву за коректуру тексту статті й важливі редакторські зауваження.

Декларації

Фінансування. Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи ННПМ НАНУ «Наукові фондові колекції та експозиції природничих музеїв як джерело вивчення формування, історії розвитку та змін біотичного різноманіття в умовах війни в Україні; музейно-педагогічна діяльність наукових музеїв та її значення у воєнний час» (Державний реєстраційний номер 0124U000572).

Конфлікт інтересів. Автор не має конфліктів інтересів, які могли би вплинути на зміст статті. Розглянуті у тексті суперечливі позиції різних комісій є лише матеріалом для аналізу і пошуку компромісів на основі належних обґрунтувань тих чи інших систем реєстрових назв тварин, чому й присвячено статтю.

References

- Abelentsev, V. I., I. G. Pidoplichko, B. M. Popov. 1956. *General Characteristics of Mammals. Insectivores, Bats*. Acad. Sci. Ukrainian RSR, Kyiv, 1–448. (Series: Fauna of Ukraine; Vol. 1; Is. 1) [Ukrainian] [URL](#)
- Abelentsev, V. I. 1968. *Mustelids*. Naukova Dumka, Kyiv, 1–280. (Series: Fauna of Ukraine. Vol. 1, Is. 2). [Ukrainian]
- Akimov, I. A. (ed.). 2009. *Red Book of Ukraine. Animal World*. Global Consulting, Kyiv, 1–624. ISBN 978-966-97059-0-7. [Ukrainian] <http://redbook-ua.org>
- Atran, S. 1998. Taxonomic ranks, generic species, and core memes. *Behavioral and Brain Sciences*, **21** (4): 593–604. [CrossRef](#)
- Bannikova, A. A., V. S. Lebedev, A. A. Lisovsky, V. Matrosova, N. I. Abramson, [et al.]. 2010. Molecular phylogeny and evolution of the Asian lineage of vole genus *Microtus* (Rodentia: Arvicolinae) inferred from mitochondrial cytochrome b sequence. *Biological Journal of the Linnean Society*, **99** (3): 595–613. [CrossRef](#)
- Bashta, A.-T., L. Pokrytiuk, P. Benda. 2010. Alcaethoe's bat *Myotis alcaethoe* — a new bat species (Chiroptera: Vespertilionidae) in Ukraine. *Vestnik zoologii*, **44** (6): 552.
- Bashta, A.-T., M. Piskorski, R. W. Mysłajek, [et al.]. 2011. *Myotis alcaethoe* in Poland and Ukraine: new data on its status and habitat in Central Europe. *Folia Zoologica*, **60** (1): 1–4. [CrossRef](#)
- Bashta, A.-T., I. Ivashkiv, A. Krokhmal. 2018. New records of *Myotis alcaethoe* (Vespertilionidae, Chiroptera) in Ukraine. *Theriologia Ukrainica*, **16**: 163–165. [CrossRef](#)
- Benda, P. 2004. *Myotis auraszens Kuszajin, 1935 — Steppen-Bartfledermaus*. In: Niethammer, J., F. Krapp (eds). *Handbuch der Säugetiere Europas. Bd. 4 (Teil II/2)*. Aula-Verlag, Wiebelsheim, 1149–1158. ISBN 3-89104-639-1.
- Biliak, B. Domestic animals as basis of formation of the Carpathian landscape: the Carpathian buffalo and the Hutsulian horse. *Proceedings of the Theriological School*, **13**: 98–100. [CrossRef](#)
- Castiglia, R., F. Annesi, G. Aloise, G. Amori. 2007. Mitochondrial DNA reveals different phylogeographic structures in the water shrews *Neomys anomalus* and *N. fodiens* (Insectivora: Soricidae) in Europe. *Journal of Zoological Systematics and Evolutionary Research*, **45**: 255–262. [CrossRef](#)
- Charlemagne, M. 1920. *Mammals of Ukraine. Short Guide*. Vukoopsilka, Kyiv, 1–83. [Ukrainian] [URL](#)
- Charlemagne, M. V. 1927. *Mammals. Reptiles. Amphibians In: Charlemagne, M., K. Tatarko. Names of Vertebrates*. State Publishing House of Ukraine, Kyiv, 9–67. [Ukrainian]
- Delehan, I. V., I. I. Delehan, I. I. Delehan. 2005. *Biology of Forest Birds and Mammals*. Polly, Lviv, 1–600. [Ukrainian]
- Evstafiev, I., I. Zagorodniuk. 2025. Insectivorans (Lipothyphla) of Left-bank Ukraine and Crimea: analytical materials on fauna and ecology. *Theriologia Ukrainica*, **29**: 3–64. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Fesenko, H. V., A. A. Bokotey. 2000. *Annotated List of the Ukrainian Scientific Names of the Birds of the Fauna of Ukraine*. Kyiv, Lviv, 1–44. [Ukrainian]
- Fesenko, H. 2007. Forms of the Ukrainian bird names of genus rank in classification of bird fauna of Ukraine. *Bulletin of Lviv University. Biological series*, **43**: 3–12. [Ukrainian]
- Fesenko, H. V., A. A. Bokotey. 2007. *Annotated List of the Ukrainian Scientific Names of the Bird Species Belonging to the Fauna of Ukraine. 3rd ed.* Kyiv, Lviv, 1–112. ISBN 966-8734-08-4. [Ukrainian] [URL](#)
- Fesenko, H. 2008. Unification of the Ukrainian scientific names of overgenus taxons in classification of the birds of the world. *Scientific notes of the State Museum of Natural History (Lviv)*, **24**: 207–218. [Ukrainian]
- Fesenko, H. V. 2013. Formation of the composition of names of genera and species of birds in the Ukrainian lexicon. *Scientific Notes of the State Museum of Natural History (Lviv)*, **29**: 203–213. [Ukrainian]
- Fesenko, H. V. 2015. Concord of form of Latin and Ukrainian names in classification of birds. *Branta*, **18**: 7–15. [Ukrainian]
- Fesenko, H. V. 2016. Ukrainian names of overgenus taxa in the nomenclature of the birds of the World. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **14**: 73–85. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Fesenko, H. V. 2018. *The Ukrainian Nomenclature of the Birds of the World*. Dionat, Kryvyi Rih, 1–580. [Ukrainian]
- Fesenko, H. 2022. *Diversity of the Modern Avifauna of Ukraine*. Western Ukrainian Ornithological Society. Academicperiodika, Kyiv, 1–184. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Gazzard, A., H. Meinig. 2024. *Neomys milleri* (Europe assessment). *The IUCN Red List of Threatened Species 2024*: e.T221738646A221739317. [CrossRef](#)
- Gromov, I. M., I. Y. Polyakov. 1977. *Voles (Microtinae)*. Nauka, Leningrad, 1–504. (Series: Fauna of the USSR; Vol. 3, Is. 8). [Russian]

- Groves, C. P., P. Grubb. 2011. *Ungulate Taxonomy*. The John Hopkins University Press, Baltimore, 1–416. [CrossRef](#)
- Horpynych, V. O. 2004. *Morphology of the Ukrainian Language: Textbook*. Publishing Centre 'Academy', Kyiv, 1–336. ISBN 966-580-179-1 [URL](#)
- Igea, J., P. Aymerich, A. A. Bannikova, [et al.]. 2015. Multi-locus species trees and species delimitation in a temporal context: Application to the water shrews of the genus *Neomys*. *BMC Evolutionary Biology*, **15**: art. 209. [CrossRef](#)
- ICZN... 2003. *International Code of Zoological Nomenclature. Fourth Edition*. Translated by Yu. Nekrutenko. Kyiv, I–XXV + 1–176. ISBN 966-96182-3-1. [Ukrainian]
- Kharchuk, S., I. Zagorodniuk. 2019. Mammal families of the world: review of taxa and their Ukrainian names. *Geo&Bio*, **17**: 85–115. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Khoetsky, P. B. 2010. To the analysis of the list of hunting animals of Ukraine. *Scientific Bulletin of the National Forestry University of Ukraine*, **20** (9): 30–39. [Ukrainian]
- Korneev, O. P. 1952. *Key to the Mammals of the Ukrainian RSR*. Radianska shkola, Kyiv, 1–216. [Ukrainian]
- Korobchenko, M., I. Zagorodniuk. 2009. Taxonomy and levels of differentiation in mole-rats (Spalacidae) of the fauna of Ukraine and adjacent countries. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series Biology*, **26**: 13–26. [Ukrainian] <https://shorturl.at/bcHS4>
- Korobchenko, M. A., I. V. Zagorodniuk. 2010. Scientific and Ukrainian vernacular names of mole rats (Spalacidae) of the fauna of Ukraine. In: I. V. Skilsky & N. A. Smirnov (eds). *Problems of Study and Conservation of Animals [...]*. DrukArt, Chernivtsi, 229–238. [Ukrainian] [URL](#)
- Korobchenko, M. A., I. V. Zagorodniuk, I. G. Emelyanov. 2010. Underground rodents as life type of mammals. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **8**: 5–32. [Ukrainian] <http://goo.gl/RooOMO>
- Kryštufek, B. 2016. *Chionomys syriacus* (formerly as: *Chionomys nivalis*) (errata version published in 2017). *The IUCN Red List of Threatened Species 2016*: e.T4659A115069366. [CrossRef](#)
- Kryštufek, B., G. Shenbrot, F. Janžeković. 2021. Long-standing taxonomic confusion over the identity of *Hypodaeus syriacus* Brants, 1827, at last resolved. *Mammalia*, **85** (6): 603–611. [CrossRef](#)
- Kryštufek, B., G. Shenbrot. 2022. *Voies and Lemmings (Arvicolinae) of the Palaearctic Region*. University Press, University of Maribor, 1–449. [CrossRef](#)
- Lazariev, D., I. Zagorodniuk, I. Emelyanov. 2025. The nutria (*Myocastor coypus*) in water bodies of Ukraine: formation of wild populations and their place in the guild of phytophagous semiaquatic rodents. *Hydrobiological Journal*, **61** (3): 41–62. [Ukrainian] [URL](#)
- Markevych, O. P., K. I. Tatarko. 1983. *Russian-Ukrainian-Latin Zoological Dictionary*. Naukova Dumka, Kyiv, 1–412. [Ukrainian]
- Mezherin, S. V. 1995. Discovery of a new species of shrew *Sorex* sp. (Insectivora, Soricidae) for Ukraine. *Vestnik zoologii*, No. 5–6: 17. [Russian]
- Mezherin, S. V. 1997. Systematic revision of wood mice *Apodemus Kaup*, 1829 auct. (Rodentia, Muridae) of the Northern Eurasia. *Vestnik zoologii*, **31** (4): 29–41. [Russian] [URL](#)
- Mezherin, S. V., O. I. Lashkova. 2013. *The Mammals of Ukraine (Reference Book)*. Naukova Dumka, Kyiv, 1–358. [Ukrainian]
- Nekrutenko, Y. 2003. Preface to the Ukrainian translation. In: *International Code of Zoological Nomenclature. Fourth edition*. Translation from English and French. Kyiv, IX–XXV. [Ukrainian]
- Pidoplichko, I. G. 1967. On some shortcomings in the development of national zoological terminology and nomenclature. *Vestnik zoologii*, (4): 8–15. [Russian]
- Pysanets, Y. 2007. *Amphibians of Ukraine. A Guide to the Identification of Amphibians in Ukraine and Neighbouring Countries*. Rayevsky's Publishing House, Kyiv, 1–192. ISBN 966-7016-41-2. [Ukrainian] [URL](#)
- Reshetylo, O. 2013. *Zoogeography: a textbook*. Institute of Ecology of the Carpathians, NAS of Ukraine, Lviv, 1–232. ISBN 978-966-613-977-4
- Shcherbukha, A. Y. 2003. *Ukrainian Nomenclature of the Fish Fauna of Ukraine*. NNPM, Kyiv, 1–50. [Ukrainian] [URL](#)
- Sokur, I. T. 1960. *Mammals of the Fauna of Ukraine and Their Economic Importance*. Derzhuchpedvydav, Kyiv, 1–211. [Ukrainian] [URL](#)
- Soubrier, J., G. Gower, K. Chen, S. M. Richards, B. Llamas, [et al.]. 2016. Early cave art and ancient DNA record the origin of European bison. *Nature Communications*, **7**: 13158. [URL](#)
- Tovpinets, M. 2012. The XVIII Theriological School-Seminar «Morphological variability of mammals and protection of their diversity» (Kazantyp, 2011). *Proceedings of the Theriological School*, **11**: 159–163. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. V., A. V. Mishra. 1995. On species identity of the *Erinaceus* hedgehogs of Ukraine and adjoining countries. *Vestnik zoologii*, **29** (2–3): 50–57. [Russian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. V., O. O. Fedorchenko. 1995. Allopatric species among rodent group *Spermophilus suslicus* (Mammalia). *Vestnik zoologii*, **29** (5–6): 49–58. [Russian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 1996. Rare shrew species in the territory of Ukraine: legends, facts, and diagnostics. *Vestnik zoologii*, **30** (6): 53–69. [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 1999. Checklist of mammal fauna of Ukraine. In: Zagorodniuk, I. V. (ed.). *Mammals of Ukraine Protected by the Bern Convention*. Institute of Zoology, NAS of Ukraine, Kyiv, 202–210. (Series: Proceedings of the Theriological School; Vol. 2). [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. V. 2001a. Genera of mammals in the East-European fauna and their Ukrainian names. Part. 1. General theses. Insectivores, bats, and carnivores. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **1**: 113–132. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 2001b. Migration of bats: the essence of phenomenon, fundamental definitions, methods of investigations. In: Zagorodniuk, I. (ed.). *Migration Status of Bats in Ukraine*. Ukrainian Theriological Society, Kyiv, 8–20. (Series: Novitates Theriologicae; Pars 6). [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. V., I. V. Dykyy. 2002. IX International Theriological School-Seminar 'Methods of Mammal Fauna Census'. *Vestnik zoologii*, **36** (6): 97–98. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk I. 2007a. Ukrainian names of mammals distributed on the territory of Ukraine (adopted by the IX Therioschool as the basis of the list of theriofauna). *Novitates Theriologicae*, Pars 7: 28–36. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 2007b. Allospecies of rodent group *Sicista* 'betulina': spatial relationships from the viewpoint of limiting similarity concept. *Visnyk of the Dnipropetrovsk University. Series Biology & Ecology*, **15** (1): 45–53. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2008. Scientific names of mammalian orders: from descriptive to uniform. *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **48**: 33–43. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. V. 2009. Taxonomy and nomenclature of the non-Muroidea rodents of Ukraine. *Proceedings of Zoological Museum*. Kyiv, **40**: 147–185. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I., I. Dykyy. 2009. Brandt's bat (*Myotis brandtii*) in the Western Ukraine: identification, distribution, ecomorphology. *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **49**: 111–127. [URL](#)
- Zagorodniuk, I., S. Kharchuk. 2011. Nomenclature principles of taxonomic diversity description of European mammals. *Scientific Bulletin of the NULES of Ukraine. Series Forestry & Gardening*, **164** (3): 88–97. [Ukrainian] [URL](#)

- Zagorodniuk, I., I. Dykyy. 2012. Hunting mammal fauna of Ukraine: species list and vernacular names. *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **58**: 21–44. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. V., I. G. Emelyanov. 2012. Taxonomy and nomenclature of mammals of Ukraine. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **10**: 5–30. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 2016. The ‘ground hare’ in Eastern Europe: Ochotona or Allactaga? *Proceedings of the Theriological School*, **14**: 16–33. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., S. Kharchuk. 2017. The Ukrainian zoonymics and the mutual influence of scientific and vernacular names of mammals. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **15**: 37–66. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2018. Close bat species in the Ukrainian fauna: differences and position in the structure of communities. *Theriologia Ukrainica*, **16**: 51–76. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., Barkaszi, Z. 2018. Mammals of the Carpathians in the Red Data Book of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series Biology*, **45**: 20–32. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., V. Parkhomenko. 2018. The Ukrainian Zoological Journal and its successors in the light of the past of zoology in Ukraine. *Geo&Bio*, **16**: 147–154. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., K. Ocheretna. 2019. Theriological Schools and their reports. *Theriologia Ukrainica*, **18**: 166–168. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I. 2020a. Close species of rodent superfamily Muridae in the fauna of Ukraine: taxonomy, biogeography, diagnostics, and ecomorphology. *Theriologia Ukrainica*, **19**: 3–26. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2020b. An outstanding researcher of the fish fauna of Ukraine Anatoliy Shcherbukha (1935–2020). *Geo&Bio*, **19**: 148–153. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2020c. Theoretical and material species and the concept of speciesness (about the reality of species, types of species and their diversity). *Geo&Bio*, **19**: 32–53. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., S. Kharchuk. 2020a. A historical, etymological, and biogeographical study of Ukrainian names of mammals of the genus *Spermophilus* (Mammalia). *Theriologia Ukrainica*, **19**: 66–89. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., S. Kharchuk. 2020b. List of mammals of Ukraine 2020: additions and clarifications. *Theriologia Ukrainica*, **20**: 10–28. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2021. Nomen ‘schur’ as the Ukrainian name of mammals from the genus *Arvicola*: historical and etymological survey. *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **84**: 16–32. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I., M. Korobchenko, K. Ocheretna. 2022. Checklists of fauna and designations of species status. *Cherkasy University Bulletin. Biological Sciences Series*, No. 2: 21–31. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2023a. Features of vertebrate naming in Ukrainian scientific usage. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod University. Series Biology*, **54**: 44–64. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2023b. *Terrestrial Vertebrates of Ukraine: Adventive Component*. Natl Mus. Nat. Hist., NAS of Ukraine, Kyiv, 1–62. ISBN 978-617-14-0080-1. [Ukrainian] [URL](#)
- Zagorodniuk, I., M. Korobchenko. 2023. The chorology of *Spalax arenarius* as endemic rodent species to the Lower Dniro sands and Tauride steppe. *Theriologia Ukrainica*, **26**: 105–131. [Ukrainian] [CrossRef](#)
- Zagorodniuk, I. 2024. Deminutives and the formation of diversity of taxonomic names in Ukrainian zoonomics. In: Mezherina, G. V., O. Y. Korchuk (eds). *World Dimensions of Educational Trends*, National Aviation University. Kyiv, **17**: 114–129. [Ukrainian] [URL](#)